

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
NIZOMIY NOMIDAGI
TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**

KASB TA'LIMI FAKULTETI

CHIZMATASVIR
(laboratoriya ishlari)

Metodik qo'llanma

5111000 – Kasb ta'limi (5111047 – “Kompyuter grafikasi va dizayn”)
bakalavriat ta'lim yo'nalishi talabalari uchun

TOSHKENT-2014

**Mualliflar: Sultanov Haytboy Eralievich.
Mansurov Ne'mat Ahmedovich**

Mas'ul muharrir: "Tasviriy san'at va uni o'qitish metodikasi"
kafedrasi dotsenti: R.Sh. Xalilov.

Taqrizchilar: B.B.Boymetov - Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat pedagogika
universiteti professori, p.f.n
F.A.Mannopov - K.Behzod nomidagi milliy rassomlik va dizayn
Instituti, «Chizmatasvir» kafedrasi mudiri.

Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat pedagogika universiteti o'quv-uslubiy
kengashining «__»._____.2014 yildagi ____-sonli yig'ilishi bayonnomasida
metodik qo'llanma sifatida nashrga tavsiya etilgan. (qaydnoma № ____)

Annotatsiya

Mazkur metodik qo'llanmada muallif chizmatasvirni o'rganishning ilk bosqichidagi geometrik jismlardan tuzilgan natyurmort ishlash usulining muhim aqamiyati, hamda oddiy vazifadan murakkabga o'tishda grafik tasvirlash vositalarining o'ziga xos xususiyatlariga diqqatni qaratadi. Qo'llanmaning maqsadi kasbiy mahoratga erishish yo'lidagi badiiy tayyorgarlik bosqichlaridan biri bo'lgan chizmatasvirdagi tus nisbatlari haqida tushuncha berish bo'lib, qisqacha qalamda ishlash texnikasining rivojlanish tarixi oddiy qalam va boshqa grafik tasvirlash ashyolarida tasvirlash ko'nikmalarini egallash usuli va metodlari ko'rib chiqiladi.

Qo'llanma 5111000 – Kasb ta'limi (5111047 – “Kompyuter grafikasi va dizayn”) ta'limi yo'nalishida o'qiyotgan pedagogika oliy o'uv yurtlari talabalari uchun mo'ljallangan.

Аннотация

В данной пособии автор подчеркивает важную роль натюрморта составленных из геометрических тел в преподавании рисунка на начальном этапе обучения, особенности использование поэтапности рисунка на начальной стадии ознакомления с методикой работы графическими материалами, а также при переходе от простого к более сложному заданию. Цель книги – рассказать студентам о тоновых отношениях в рисунке, выделить этапы начальной художественной подготовки на пути профессиональному мастерству. В пособии излагается краткий исторический курс развития рисунка, рассматриваются методы и приёмы овладения изображать простым карандашом и другими графическими материалами.

Пособие предназначена для студентов педагогических высших учебных заведений обучающихся по направлению 5111000 – Профессиональное обучение (5111047 – Компьютерная графика и дизайн).

Abstract

In given allowance author emphasizes the important role of the still life formed from geometric tel in teaching drawing on initial stage of the education, particularities use stages drawing on initial stage of the familiarization with methods of the work graphic material, as well as when turning from simple to more complex task. The Purpose of the book - tell the student about tonovых relations in drawing, select the stages of initial artistic preparation on way professional skill. In allowance is stated short history course of the development drawings, is considered methods and receiving the mastering to express the simple pencil and other graphic material.

Allowance is intended for student of the pedagogical high educational institutions training on direction 5111000 – Professional education (5111047 - a Computer graphics and design).

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Mustaqillika erishgandan keyin jamiyatimizda katta xayrli o'zgarishlar sodir bo'ldi. Yangi tashkil etilgan akademik litsey, kollej, oliy ta'lim muassasalarida taxsil olayotgan yoshlarning badiiy va ma'naviy tarbiyasiga katta e'tibor bilan qaralmoqda. Bu jarayonni tashkil qilishda ularni etarli adabiyotlar bilan ta'minlash asosiy muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Ushbu "Chizmatasvir" (laboratoriya ishlari) nomli metodik qo'llanma ham kompyuter grafikasi va dizayni yo'nalishi talabalarining kasbiy bilimlarini oshirishda katta aqamiyatga ega bo'lib, hozirgi adabiyotlar tanqisligi muammolarini yechishga yordam beradi. Chizmatasvir - barcha tasviriy san'at turlarining; rangtasvir, dekorativ - amaliy san'at, grafika, haykaltaroshlikning asosi sifatida bo'lajak pedagog rassomlarga borliqni ko'rib-kuzatib to'g'ri tasvirlash, borliqni idrok etish, qo'l, ong va sezgilarini shakllantirish hamda bo'lajak dizayner-pedagoglarni tasviriy san'at asoslariga o'rgatishni maqsad qilib qo'yadi.

Chizmatasvir laboratoriya mashg'ulotlarining asosiy vazifasi boshqa kasbiy fanlar qatorida bo'lajak o'qituvchi-rassomlarni tayyorlashda asosiy mezon hisoblanib, u talabalarga amaliy mashg'ulotlar orqali olib boriladi. Shuni ta'kidlash kerakki, amaliy mashg'ulotlar qatorida nazariy bilimlar qam bo'lajak rassom-pedagoglarga ularning keyingi pedagogik va ijodiy faoliyatlarida muhim o'rin tutadi.

Mazkur metodik qo'llanma - chizmatasvirning umumiy qonun-qoidalari, tasvirdagi kompozitsiya, buyumlarning o'zaro shakl, hajm va tus nisbatlari, chiziqli va fazoviy perspektiva haqida tushunchalar beradi. Shuningdek, chizmatasvirida ishlash vositalari va ashyolari, ulardan to'g'ri foydalanish haqidagi boshqa ko'plab ma'lumotlarni o'zida mujassam etgan.

Tasvirlashning asosiy qonun – qo idalari.

Perspektiva qonuni. Tasvirlanayotgan buyumlar, ushbu buyumning qaysi tomonidan ko'rinayotganidan qat'iy nazar (uzoqdan, yaqindan, yuqo ridan, pastdan, to'g'ridan yoki chekkadan) chizuvchiga o'zgarib ko'rinadi. Masalan, kubni u yoki bu tomonga burib, uning tomonlarini chizuvchiga o'zgarib ko'rinishini kuzatamiz. Buyumlarni tekislikda haqqoniy tasvirlashda rassom perspektiva qonuniga bevosita murojaat qiladi. Bu holatni shunday ta'riflash mumkin: "Tabiatdagi barcha buyumlar qanday shaklga ega bo'lmasin, perspektiva qonun-qoidalariga bo'ysunadi".

Perspektiva qonunlarini mukammal o'rganib, har qanday buyumning ko'rinadigan va ko'rinmaydigan tomonlarini to'g'ri tasvirlash mumkin.

Perspektiva qonunlarining asosiy xususiyatlari shundan iboratki, buyumlar qanday kattalikda bo'lmasin, kuzatuvchidan uzoqlashgan sari va tekislikda qanday joylashganiga qarab perspektiv qisqaradi.

O'z navbatida perspektiva qonuni haqqoniy tasvirlash "alifbo"laridan bo'lgan "surat tekisligi", "buyum tekisligi", "ko'rish maydoni", "ko'rish nuqtasi", "ufq chizig'i" kabi qonuniyatlar bilan chambarchas bog'liqdir.

Surat tekisligi deb tasvirlanayotgan natyurmort, manzara, portret va hokazolar bilan rassom orasidagi bo'shliqqa aytiladi.

Fiziologik nuqtai nazardan qaraganda, yoruqlik chizilayotgan buyumga tushib, rassomga u yoki bu buyumning shakli ko'rinadi. Shundan keyingina, rassom uni idrok etib tasvirlashga o'tadi. Surat tekisligi rassom bilan natura o'rtasidagi vosita bo'lib xizmat qiladi.

Buyum tekisligi deb tasvirlanayotgan buyumning joylashgan tekisligiga aytiladi. Buyum tekisligi vazifasida stol, pol, yer va boshqa chizish uchun bajariladigan moslama bo'lishi mumkin.

Ko'rish maydoni bu chizuvchining tasvirlanayotgan buyumni ko'rish vaqtida qamrab olishdir. Rassom tasvirlanayotgan ob'ektdan uzoqlashib borgan sari uni ko'rish doirasi ham kengayib boradi. Lekin, ob'ektdan juda katta masofada turib ushbu ob'ektdagi hamma qismlarni ko'z bilan ilg'ab olish mushkul. Shuning uchun qar qanday tasvirni bajarayotganda chamalash orqali masofani to'g'ri tanlay olish, ko'rish maydonini to'g'ri belgilash rassomdan katta mahorat talab qilinadi. Ko'p hollarda rassomlar tasvirlanayotgan tasvirni predmet kattaligining 3 hissa ko'paytirilganiga teng masofadan turib tasvirleydilar. Masalan, qomatni to'laqonli tasvirlash uchun rassom naturadan taxminan 5-5,5 metrlar masofadan tasvirlashi maqsadga muvofiq sanaladi.

Ufq chizig'i deb, ko'zimiz balandligida o'tadigan nurga aytiladi. Buni aniqlash uchun qog'ozni olib uni gorizontol holatda ko'zimiz darajasigacha ko'tarib ufq chizig'ini aniqlashimiz mumkin. Ufq chizig'idan yuqorida, ufq chizig'idan pastda, ko'zimiz nuri balandligida (ufq chizig'i balandligi darajasida).

Ufq chizig'i har doim ko'zimiz nuri balandligidan o'tadi. Agar biz yuqoriga chiqsak u biz bilan ko'tariladi, pastga tushsak ufq chizig'i ham pastda kuzatiladi.

Fazoviy perspektiva deb buyumlarning fazo (bo'shliq) ta'sirida o'zgarib (qisqarib) ko'rinishiga aytiladi. Fazo – tiniq havo muhitdir. Lekin, uning tiniqligi tabiatning turli hodisalari ta'sirida o'zgarib turishi mumkin. Masalan: havo namligi,

atmosfera bosimining o'zgarishi, havodagi chang-to'zoning ta'sirida va h.k... Shuning uchun tasvirlanayotgan ob'ektning fazo bo'shlig'ida qay darajada chuqur joylashganiga qarab rang, nisbat, tus va undagi alohida bo'laklarning (yaqqol yoki xira) ko'rinishlariga keskin ta'sir etadi.

Fazo perspektivasi ob'ekt kunning qaysi vaqtida tasvirlanayotganiga (ertalab, kunduzi, kechqurun) yil fasllari (bahor, yoz, kuz, qish) hamda atmosfera o'zgarishiga (quyosh yoki bulut) qarab ham o'zgarishi mumkin. Tasvirlanayotgan buyumlarning fazo chuqurligida qanday uzoq yoki yaqinda joylashishiga qarab ham o'zgaradi.

Fazoviy perspektivaning ushbu asosiy qoidalari mavjud bo'lib, ular quyidagilaridan iborat:

1. Bajarilayotgan tasvir rassomga yaqin bo'lgan buyumlar yaqqol uzoqdagilar esa umumiy bo'lib ko'rinadi. Tasvirda fazoni sezdirish uchun yaqin masofada joylashgan buyumlarni yaqqol, uzoqdagilarni esa umumiy tarzda tasvirlash kerak.

2. Fazo bo'shlig'ida (kengligida) joylashgan buyumlar chizuvchidan qanchalik uzoqda joylashgan bo'lsa, xira tusda ko'rinadi. Tasvirda fazoviy perspektivani to'g'ri ko'rsatish uchun uzoqda joylashgan buyumlarni ozroq yengil, oldingi qatordagi buyumlarni esa yaqqol tasvirlash kerak.

3. Yaqin masofada joylashgan buyumlar fazoda yaqqol hajmlar bo'lib ko'rinadi, uzoqdagilari esa xiraroq bo'lib ko'rinadi. Tasvirlashda ham ushbu tartibga rioya qilmoq zarur.

4. Chizuvchidan uzoqroq joylashgan buyumlar, atmosfera bosimi ta'sirida siyohrang, havorang va och tusda ko'rinadi. Fazoviy perspektivani yanada kuchliroq ko'rsatish uchun yaqin masofadagi yaqqol ko'rinib turadigan buyumlarni aniqroq chizgilar bilan, uzoqdagilarni esa ochroq tusda tasvirlash mumkin.

5. Oldingi qatorda joylashgan buyumlar haqqoniy o'z tusida (rangida), uzoqdagilari bir xil bo'lib ko'rinadi. Fazoviy perspektivaning bu qo'nuni rassomdan oldingi masofada joylashgan buyumlarni yaqqol, uzoqdagilarni esa umumiy tarzda xiraroq qilib tasvirlashni talab etadi.

Fazo perspektivasining ushbu qonun-qoidalarga rioya qilish talaba uchun juda muhim. Portret, natyurmort, manzara va boshqa har qanday vazifalar bajarishda ham talabalar ushbu qoidalarga rioya etishlari shart.

Chizmatasvirni bosqichlarda ishlash.

Chizmatasvir ishlaganda tasvirni qog'ozga to'g'ri joylashtirishdan boshlanadi. Ishni boshlashdan oldin talaba chizilayotgan naturani har tomondan kuzatib qaysi nuqtadan ko'rinish jozibaliroq ko'rinishga ega ekanligini hamda qulayroq chizish o'rmini aniqlab olishi lozim. Chizmatasvirni boshlashdan oldin talaba natura bilan yaxshilab tanishishi, uning o'ziga xos tomonlarini aniqlashi, konstruktiv qurilishini tushunib olishi kerak bo'ladi.

Naturani o'rganish bevosita uni kuzatishdan boshlanadi. Talaba oldin naturani sinchiklab kuzatadi, keyin undagi shakl xususiyatlari, yorug'-soya, buyumlarning o'zaro nisbatlariga e'tiborini qaratadi. Qo'yilmani bunday kuzatish ob'ektning mayda bo'laklarini tahlil qilishning bir bosqichi bo'lib xizmat qiladi.

Tasvirga tus berish yengil shtrixlar bilan boshlanadi. Qog'ozni keraksiz ortiqcha chiziqlar va dog'lar bilan og'irlashtirib yuborish kerak emas. Shakl juda soddalashtirilgan yaxlit ishlash usulida olib boriladi. Shakl yaxlitligining asosiy xususiyatlari aniqlab boriladi. Agar bu bir guruh buyumlardan tashkil topgan bo'lsa, talaba ularni umumlashtirib ishlab borishi lozim.

Avval vazifaga oid bo'lajak chizmasasvir kompozitsiyasining tezkor qalamchizgisini chizib olib, keyin asosiy qog'ozga joylashtirib olinadi. Ishni boshlar ekanlar talabalar kompozitsiyaning umumiy ko'rinishi chegaralarini chizib olishda dastlabki qiyinchilikka duch kelishadi. Bu vaqtda qog'oz yoki kartondan ichki tomoni to'g'ri to'rtburchak holda qirqib olib yasalgan ko'rinishni kuzatish moslamasidan foydalanishlari mumkin. Moslamadagi bu to'rtburchak tirqish orqali talaba qog'oz sathida yaratadigan chizmasasvir kompozitsiyasi ko'rinishini ko'radi. Bu moslama o'lchami tasvir bajariladigan qog'oz o'lchamiga mos ravishda o'zgartiriladi.

Bu moslama yordamida bir necha qalamchizgilar bajarar ekan, talaba qo'yilgan vazifaning o'zini qoniqtiradigan ko'rinishini tanlab olish imkoniga ega bo'ladi va keyin asosiy qog'oz sathida ishlashni bajarishga kirishadi.

Chizmasasvir tasvir kompozitsiyasini qog'ozga to'g'ri joylashtirishdan boshlanadi. Keyin asosiy nisbatlar aniqlanib, naturaning umumiy ko'rinishi belgilab olinadi. Natyurmort qo'yilmasidagi joylashtirilgan barcha buyumlarning o'ziga xos xususiyatlari aniqlashtiriladi. Bu bosqichda talaba buyumning asosiy shaklini ko'ra olishni o'rganishi kerak. Har qanday buyum o'zining asosiy bo'laklari bilan bir qancha qo'shimcha mayda bo'laklardan tashkil topadi. Bu yerda talabaga ko'rinishdagi asosiy bo'laklar va ikkinchi darajali bo'laklarni ajratib olish vazifasi qo'yiladi. Mayda bo'laklar asosiy shaklni ko'rishdan chalg'itmasligi uchun ko'zni xiralashtirib qarash taklif qilinadi, bunda ko'rinish yaxlit holda ko'rinib, undagi mayda bo'laklar xiralashib ko'rinmay qoladi, asosiy shaklning siluetini ko'rish osonlashadi.

Ikkinchi bosqich – chiziqlar yordamida buyum shaklini konstruktiv qurish. har xil qalinlikda, to'qlikda chizilgan chiziqlar buyumning konstruktiv, fazoviy perspektivasini ifodalashga yordam beradi. Bunda buyumlar harir, shisha ko'rinishida tasvirlanadi.

Uchinchi bosqich – tushlash va mayda bo'laklarga ishlov berish bilan shakl tasvirini qurish.

Mayda bo'laklarga ishlov berish ham ma'lum bir qonun–qoidalarga asoslanadi, har bir alohida bo'lakni yonidagi boshqa bo'lak bilan bog'lab tasvirlanadi. Mayda bo'lak chizilar ekan umumiy ko'rinishini ko'zdan qochirmaslik kerak. Bo'laklarga ishlov berish bilan birga shaklni faol tahlil qilib borish, buyumlarning fazoviy bog'liqligi va natura moddasini aniqlash eng ko'p mehnat talab qiladigan bosqich hisoblanadi. Bu bosqich chizmasasvirni boshlanishi yoki tugallanishiga qaraganda kamroq hissiyotga ega, lekin juda ahamiyatli, chunki bu bosqichda o'zining barcha qobiliyati va bilimlarini qo'llagan holda astoydil ter to'kib ishlashga to'g'ri keladi. Talaba bu bosqichda nafaqat ko'rinishni tezda ongida aks ettirishi, barcha shakl bo'laklari orasidagi nisbatlarini perspektiva qonun–qoidalari (chiziqli va fazoviy) asosida aniq tahlil qilib tasvirini qurishi kerak. Bu bosqichda diqqat bilan natura bo'laklari xususiyatlari bo'lgan buyumlarning fakturasi, materiali (gips, sopol, mato),

tus nisbatlari aniqlanib, keyin tasvir shtrixlab chiqiladi. Barcha mayda bo'laklarga chizib olinib, hajmi chiqarish uchun tushlash ishlari tugallangandan keyin umumlashtirish jarayoni boshlanadi.

To'rtinchi bosqich – xulosa chiqarish. Bu chizmatasvir ishlashdagi oxirgi va ma'suliyatli jarayon hisoblanadi. Bu bosqichda talaba: chizmatasvirning umumiy holatini tekshirib, mayda bo'laklarni katta shaklga nisbatan umumiy lashtirib, tushlar nisbatlarini (yorug'lik va soya, shu'la, refleks va yarim soyalarni kompozitsiyadagi umumiy tushga bo'ysundirish) aniqlashtirib bajarilgan ishni. Tugallash bosqichida yana ishni boshlagan birinchi bosqichidagi hissiy holatga qaytish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Hozirda chiziqli chizmatasvirni chiziqli hajmdor deb ham atashadi. Naturadagi buyum shaklining tusiga ishlamasdan qalamni kerakli joyda qattiqroq bosib, boshqa joyida engil ko'tarib ishlash natijasida hosil bo'ladigan shaklning hajmdorligini ifodalashga mo'ljallangan chiziqning har xil qalinlikdagi och-to'q izlaridan foydalaniladi.

Asosiy vazifa naturadan oddiy nusxa ko'chirish emas, shakl hajmini tasavvur qilishni o'rganishdan iborat. chizmatasviridagi shtrixlar berilgan chiziq'larga shakl hajmini (shakl va chiziq'lar yo'nalishi bo'yicha shtrixlar) ifodalashga yordam berishi kerak.

Eng murakkab shakllar oddiy geometrik shakllardan tashkil topganini va uni geometrik chiziq'lar yechimi yordamida bajarish oson ko'chirishini nazarda tutib chizmatasvir dasturi oddiy geometrik jismlarni chizishdan boshlanadi. Binobarin shunday ekan, oddiy shakllarni chizish qonun-qoidalarini murakkab shakllarni tasvirlash jarayonida ham qo'llasa bo'ladi.

Vazifa

Chizmatasvirni o'rganishdagi asosiy vazifa boshqa o'quv fanlari bilan hamkorlikda naturadan ishlashning erkin har tomonlama o'ylab ko'rilgan ijodiy va konstruktiv vazifalar echimi talabaga berish. Boshlang'ich kurslarda chizmatasvirning asosiy oddiy bilimlarini o'zlashtiradilar. Talabalar dizayner mutaxassisligi bilan o'zaro bog'liq bo'lgan har xil tasvirlash vositalari va ularda ishlash usullari, perspektiva, kompozitsiya qonun-qoidalarini bilan tanishishadi.

Ta'limdagi chizmatasvirning bosqichlari oddiydan murakkabga o'tish vazifasi avval o'zlashtirilgan bilimlar va ko'nikmalarni to'plab, uni umumlashtirishdan iborat.

Chizmatasvirni amalda ishlash qoidalarini yoritib beruvchi

Ma'ruza mavzulari:

1. Tashkiliy masalalar (mashg'ulotlarni o'tkazish tartib qoidalarini bilan tanishish, chizish ashyolari, jihozlarini tayorlash va ish joyini tashkil etish)
2. Tasviriy san'atning asosi sifatida chizmatasvir tushunchasiga ega bo'lish.
3. Tasvirlash savodi usullari. Perspektiva va yorug'-soya qonun - qoidalarini ko'rishga oid idrok qilish xususiyatlari.
4. Geometrik jismlarni tasvirlash printsiplari, to'g'ri burchakli va aylana hajmlar perspektivasini qurish.
5. Naturadan rasm ishlaganda chizmatasvirni bosqichma-bosqichlik metodikasi bo'yicha bajarish.

Chizmatasvirini qat'iy mantiqiy – ketlikda bajarish malakalari uzoq amaliy mashqlar ishlash, bu jarayonda uchraydigan muammolarni sabot bilan o'zlashtirib borish yo'li bilan erishiladi.

Kurs mazmuni.
IV- semestr, 20-soat.

№	Laboratoriya mashg'ulotlari mazvulari	Mashg'ulotlar maqsadi	Ajratilgan soat
1	Kub chizmatasvirini ishlash.	Tekislikdagi hajmli geometrik jismlarni tasvirlashning perspektiv qonun-qoidalari bilan tanishish. Qog'oz yuzasida kubning 3 ta ko'rinishidagi kubning chizma-tasviri. Tasvir karkas modeli asosida quriladi. Perspektivada ellips qurish qoidalari bilan tanishish.	2
2	Geometrik jismlarning qoramalarini bajarish.	Parallelopiped, shar, silindr, olti qirrali prizma, konusning konstruktiv qurilishi bilan tanishtirish	2
3	Geometrik jismlardan tuzilgan kompozitsiyani tasavvurdan ishlash.	Bir-biriga kirib turgan buyumlar kompozitsiyasini tuzish, har xil shakllarning konstruktiv xususiyat-larini aniqlash. Tasavvumi rivojlantirish. Qog'oz chekkasiga kompozitsion yechim tasviri ishlanadi.	2
4	Geometrik jismlardan tuzilgan natyurmortning chizmatasviri (tuslash):	Geometrik jismlardan tuzilgan natyurmort chizmatasvirini tuslashni o'rganish va tahlil qilish mavzusi bo'yicha umumiy tushunchalarni mustaxkamlash.	2
5	Drapirovka (burmali mato) chizmatasvirini ishlash.	Oddiy va murakkab qajmlarni tasvirlashni o'rganish. Burmalar shaklning mato turiga bog'liqligi:	2
6	Drapirovka burmalarini yumshoq tasvirlash vositalarida ishlash. Tasvirlash vositalari: akvarel, tush, sangina, ko'mir, sous.	Talabalarni har xil grafik tasvirlash vositalarida ishlash prinsipi bilan tanishtirish. Talaba – dizaynerga juda muhim bo'lgan chizishning har xil texnika va usullariga nisbatan ishtiyosini rivojlantirish.	2
7	Gipsli vaza chizmatasviri	Oddiy hajmdor geometrik jismlar asosida gipsli vaza tasvirini konstruktiv qurish. Vazifa talabaniing fazoviy tasavvurini, faqat chiziqlar vositasida shaklni mantiqiy qurish, ya'ni tasvirni konstruktiv tahlil qilish uchun chiziqli konstruktiv qurish ko'nikmalarini rivojlantirish	2

8	Gips rozetka (Naqshli, uchbarg, bargli)	Kerakli tuslarni bergan holda gipsli rozetkaning hajmli-fazoviy tasvirini ishlash.	2
9	Uy - ro'zg'or buyumlaridan tuzilgan natyurmort chizmasaviri	Talabalarni uy-ro'zg'or buyumlari-dan tuzilgan natyurmortni joylash-tirish, komponovka qilish, qurish va tushlashga o'rgatish.	2
10	Avvalgi chizilgan natyurmortni dekorativ ko'rinishda tasvirlash (qora tosh, pero, mo'yqalam).	Natyurmortni dekorativ ko'rinishda tasvirlashni o'rganish va tahlil qilish, umumiy tushunchalarni mustaxkamlash, ijodiy ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish	2
Jami:			20

Laboratoriya mashg'ulotlarini bajarishning asosiy usullari

Chizishga o'tilar ekan, ushbu asosiy talablarga e'tiborni qaratgan ma'qul:

1. Yorug'lik. Tekis yoyilgan, qo'l harakatlarida chizilayotgan suratga soya tushmasligi uchun chap tomondan yo'naltiriladi. Qog'ozga quyosh nuri tushib turishi yaxshi emas.

2. Chizilayotgan surat qo'l yoyilgan holatdagidan yaqin masofada bo'lmasligi kerak. Ish jarayonida har zamonda suratdan uzoqlashib, uni uzoqdan kuzatish imkoni bo'lishi kerak. Bu usul bajarayotgan suratdagi yo'l qo'yilayotgan xato-kamchiliklarni aniqroq ko'rishga imkon beradi.

3. Chizilayotgan ob'ekt chizayotgan kishi joyidan sal chaproqda uni yaxlit ko'rishga imkon beradigan masofada bo'lishi shart.

4. Surat tekisligi markaziga rassom ko'z qarashi perpendikulyar holatda joylashishi lozim (bunday holatda ko'rish nuqtasidan surat markazigacha eng qisqa masofa bo'ladi).

Ishning muvaffaqiyatli bajarilishida chizmasavir mashg'ulotlari jarayonida o'rganiladigan ishlash ko'nikmalari qo'l keladi. Avvalo, qalamni to'g'ri ushlashni o'rganish kerak. Qalamni to'g'ri ushlash hisobiga chiziqlar yengil, jonli tasvirlanadi, shtrixlashda qo'l erkin harakatlanadi. Qo'l qog'oz sathida qalam uchini yengil tekkizib och chiziqlar hosil qilinnadi, to'q chiziqlar hosil qilishi uchun ba'zi joylarda kerakli darajada bosib ishlanadi. Ish jarayonida qo'l bo'sh holatda erkin harakat qilishi va bu harakat natijasida surat bo'yali ketmasligi va surat tekisligi imkon qadar kamroq bekitilishi kerak.

Geometrik jismlar.

Geometrik jismlar va oddiy uy - ro'zg'or buyumlarini chizishdan suratning konstruktiv qurilishi, qog'ozda hajmli shakllarni qurish usullari, suratning bosqichma - bosqich bajarilishi, yorug'lik va uni his qilish kabi chizmasavirning asosiy prinsiplari bilan tanishiladi. Chizmasavir elementlarini (nuqta, chiziq, tekislik) qo'llash va yorug' - soyani tasvirlash qoidalarini tushunib boriladi. Naturadagi elementlarning joylashishi va shaklini aniqlab, suratda tasvirlay olish, shaklning

asosiy nuqtasi, chiziqlar yo'nalishi, buyumning perspektiv qisqarishi prinsiplari haqidagi tushunchalarga ega bo'ladi.

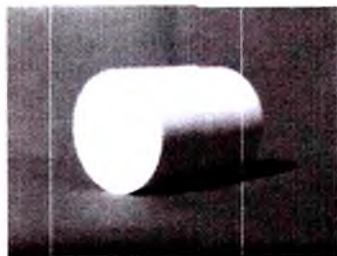

Shar

Chizmasvir mashg'ulotlarida natura uchun ishlatiladigan geometrik jismlar va gipsli rozetkalar.

Prizma

Tsilindr

Kub

Konus

Piramida

Uzum bargi

Etti barg

1-Laboratoriya.

Mavzu: Kub rasmini chizish. (parallelopiped, shar, silindr, olti qirrali prizma, konusning qurilishi)

Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti - 1 soat	Talabalar soni: 15 nafargacha
Mashg'ulot mavzusi	Kub rasmini chizish.
Mashg'ulot shakli	Laboratoriya mashg'uloti
Dars rejasi	Geometrik jismlar. (parallelopiped, shar, silindr, olti qirrali prizma, konus) haqida tushunchalar berish Kub rasmini chizish yo'llari va amaliy mashqlar bajarish
O'quv mashg'ulotining maqsadi:	Kub rasmini chizish mavzusi bo'yicha umumiy tushunchalarni mustaxkamlash.
Pedagogik vazifalar: Talabalarni mavzu yuzasidan faollashtirish, mavzu yuzasidan fanlararo bog'liqlikni amalga oshirish, mashg'ulotlar tashkil qilishni nazorat qilish.	O'quv faoliyati natijalari (talaba): Kub rasmini chizish usullari bilan tanishib, ish jarayoni mohiyatini tushunib olishadi. Mavzu bo'yicha olgan bilimlarini amalda qo'llash ko'nikmasini xosil qilishadi.
<i>Ta'lim berish usullari</i>	Ko'rgazmali, individual ishlash. Muammoli metod, BLITS so'rov, animatsion namoyishli usullar.
<i>Ta'lim berish shakllari</i>	Guruqlarda ishlash
<i>Ta'lim berish vositalari</i>	O'quv qo'llanma, kompyuter, proyektor, doska, testlar
<i>Ta'lim berish sharoiti</i>	Hamkorlikda ishlash va taqdimotlarni amalga oshirish imkoniga ega bo'lgan auditoriya.
<i>Baholash</i>	Og'zaki nazorat: munozara, savol-javob, rag'batlantirish. O'z-o'zini baholash.

1-laboratoriya mashg'uloti. Kub rasmi.

Mashg'ulot mavzusi: Kub rasmini chizish

Mashg'ulot turi: naturadan rasm ishlash.

Maqsad: vazifa o'quv jarayonining kirish qismi bo'lgani uchun, mashg'ulotda talabalar chizmatasvirga qo'yiladigan asosiy talablar bilan tanishtiriladi.

1. Qog'oz sathida tasvirni to'g'ri kompozitsion joylashtirish.

2. Perspektiva qonunlarini hisobga olgan holda shaklning chiziqli qurilishi.

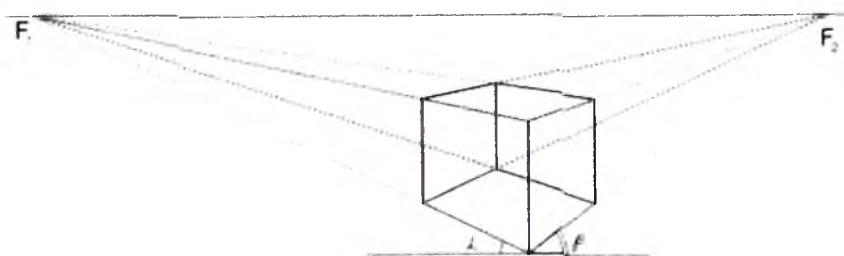
3. Tasvirlanayotgan shaklning hajmdorligi, fazoviy va konstruktiv qurilishini chiziqlar vositasida aniqlash.

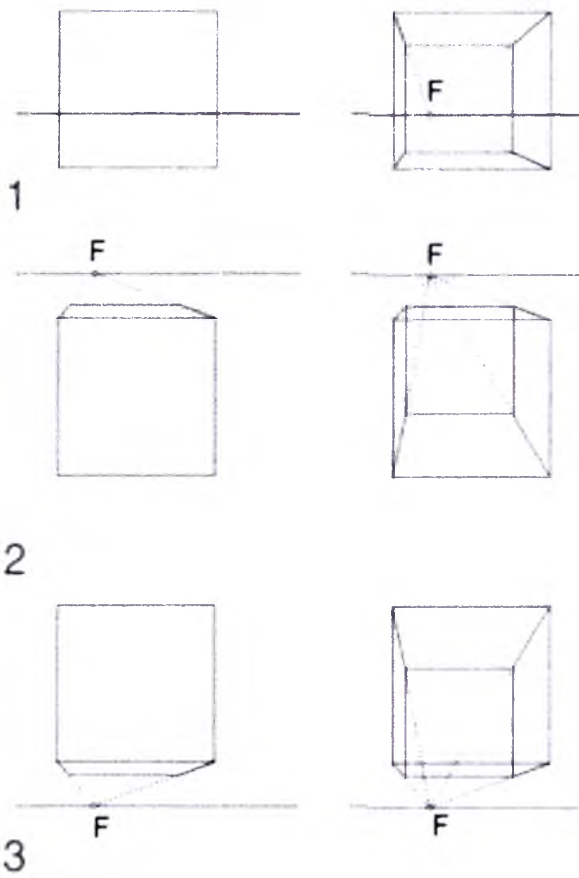
Tasvirlash vositalari: qalam «T», «TM», «M», o'chirg'ich, knopka, tasvir vatmanning yarmida bajariladi.

Asosiy bosqich

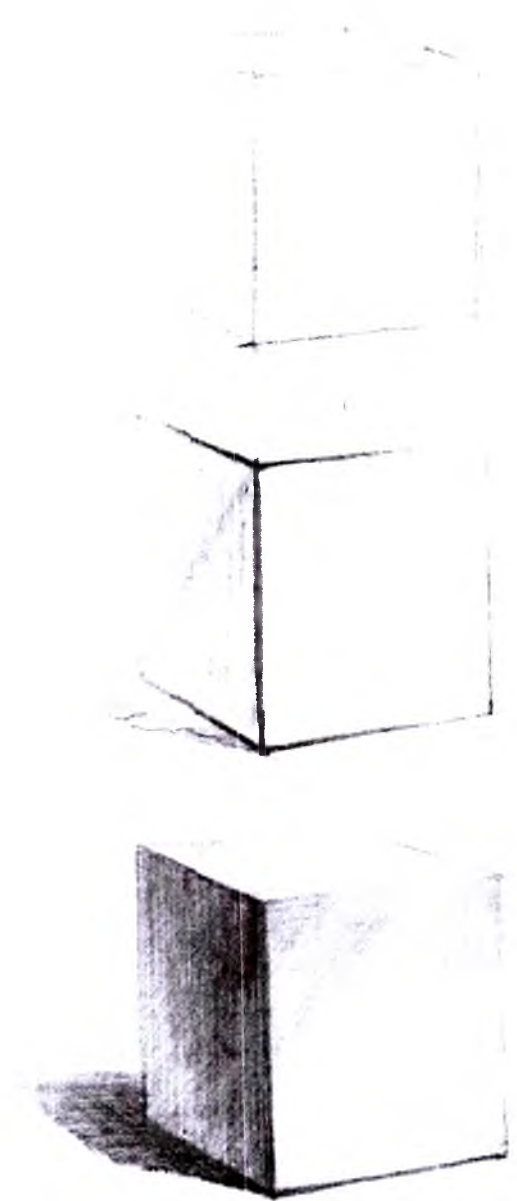
Amaliy mashg'ulotni bajarish bosqichlari. Qog'oz yuzasida kubning 3 ta ko'rinishidagi kubning chizmatasviri (1- rasm). Tasvir qog'ozga joylashtiriladi va chiziqli konstruktiv qurish bosqichiga o'tiladi. Talabalar perspektivada ellipslar qurilishi qoidalari bilan tanishishadi. Barcha qirralari va tomonlari bir xil o'lchamga ega bo'lganligi uchun talabalarga kub misolida hajmdor qirrali buyumlarning qog'oz tekisligida perspektiv qurilishini bajarishni o'rganish ancha qulay.

Har qanday buyumning chizmatasvirini tasvirlashda avvalo uning tekislikdagi o'rni va konstruksiyasini o'rganishdan boshlash kerak bo'ladi. (2-rasm). Bunda kubning ko'rinib turgan tomonlari va qirrasining o'zaro nisbatlarini tushunib, balandligining qaysi tomoni ko'proq yoki kamroq ko'rinishini aniqlab olish zarur. Kubning tomonlari butun konstruksiyaning asosi (karkas)ni tashkil etadi, shuning uchun ishni tomonlarni tasvirlashdan boshlanadi. Tekisliklardan tashkil topgan kub perspektivasini qurish uchun chizishni eng yaqin tomonini eng yaqin tik qirrasidan boshlash kerak. Ushbu qirraning pastki va ustki nuqtalaridan avval bu qirralar burchak qiyaliklari aniqlab olingan holda pastki va ustki gorizontal chiziqlar (qirralar) tortiladi. Keyin kubning chekkadagi ikki o'ng va chap vertikal qirralari chiziladi va shu bilan ko'rinib turgan vertikal qirralarning balandligi topib olinadi. Bunda bu qirralarning eni va eng yaqin joylashgan vertikal qirralar balandligining o'lchamidagi o'zaro nisbatlarini solishtirib ko'rish lozim. Keyingi tasvirlarni to'g'ri bajarish ko'rinib turgan qirra o'lchamlari nisbatlarini saqlagan holda kubning gorizontal qirrasini burchak qiyaligini to'g'ri qurishga bog'liq. Ko'rinib turgan ikki vertikal qirralarni tutashtirib kubning ustki va ostki asos qismlarini quriladi.

2-rasm. Kubning har tomondan chizilgan ko'rinishlari.

3-rasm. Kubning konstruktiv qurilishi.

Laboratoriya mashg'ulotining texnologik xaritasi

Ish bosqichlari va vaqti	Faoliyat mazmuni	Ta'lim oluvchilar
	Ta'lim beruvchi	
1-bosqich. Mavzuga kirish (10 daqiqa)	<i>Salomlashish, auditoriyani o'ziga qaratish va tartib o'rnatish, davomatni aniqlash. (3 daqiqa)</i> 1.1. O'tilgan mavzu yuzasidan tezkor savollar berish orqali talabalarning o'tilgan mavzu yuzasidan fikrlari aniqlanadi. (7daqiqa)	1.1. Savollarga tezkor javob berishadi.
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	2.1. Kub rasmini chizish bo'yicha savol-javob o'tkazib, tushunchalar konkretlashtiriladi. (5 daqiqa) 2.2. Kub rasmini chizishga oid rassomlar asarlarini o'rganish. (20 daqiqa) Mashg'ulot davomida talabalarga muammoli savollar berib boriladi. 2.3. Kub rasmini chizishga oid mashqlar bajarish yo'llari o'rgatiladi. (20 daqiqa) 2.4. talabalar ishini kuzatib kerakli maslahatlar berib boradi (5 daqiqa)	2.1. Tinglaydilar, yozadilar. 2.2. Savolga erkin fikr bildiradilar. 2.3. Mashq bajarishadi. 2.4. Amaliy ish bajariladi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1. Mavzuni umumlashtiradi va umumiy xulosalar yasaydi. Talabalar diqqatini mavzuning asosiy tomonlariga qaratadi. (8 daqiqa) 3.2. Mustaqil ishlashlari uchun nazorat savollariga javob tayyorlab kelish vazifasini beradi (2 daqiqa)	Tinglaydilar Vazifani yozib oladilar.

2-laboratoriya mavzusi. Geometrik jismlarning qoralamalari Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-1 soat	Talabalar soni: 15 nafargacha
Mashg'ulot mavzusi	Geometrik jismlarning qoralamalari
Mashg'ulot shakli	Laboratoriya mashg'uloti
Dars rejasi	Mavzu bo'yicha kub gips namunasini safid yordamida yoritib qo'yish Geometrik jismlarning qoralamalari amalda bajariladi
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Geometrik jismlarning qoralamalari mavzusi bo'yicha umumiy tushunchalarni mustaxkamlash.	
Pedagogik vazifalar:	O'quv faoliyati natijalari (talaba):
Talabalarni mavzu yuzasidan faollashtirish, mavzu yuzasidan	Geometrik jismlarning qoralamalari o'rganish va tahlil qilishni o'rganishadi.

geometrik jismlar tuzilishini tahlil qilish haqida ma'lumot beradi, mashg'ulotlar tashkil qilishni nazorat qilish.	Mavzu bo'yicha olgan bilimlarini amalda qo'llash ko'nikmasini xosil qilishadi.
<i>Ta'lim berish usullari</i>	Ko'rgazmali, individual ishlash. Muammoli metod, BLITS so'rov, animatsion namoyishli usullar.
<i>Ta'lim berish shakllari</i>	Guruhlarda ishlash
<i>Ta'lim berish vositalari</i>	O'quv qo'llanma, kompyuter, proektor, doska, testlar
<i>Ta'lim berish sharoiti</i>	Hamkorlikda ishlash va taqdimotlarni amalga oshirish imkoniga ega bo'lgan auditoriya.
<i>Baholash</i>	Og'zaki nazorat: munozara, savol-javob, rag'batlantirish. O'z-o'zini baholash.

2-laboratoriya ishi. Geometrik jismlarning qoralamalari

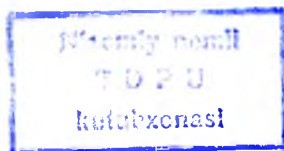
Mashg'ulot turi: naturadan rasm ishlash.

Mashg'ulot maqsadi: parallelepiped, shar, silindr, olti qirrali prizma, konusning konstruktiv qurilishi.

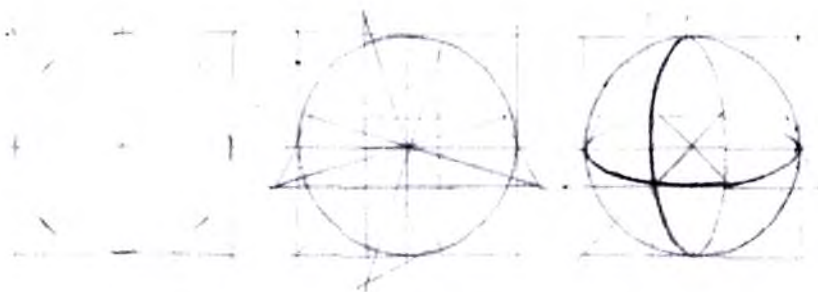
Tasvirlash vositalari: qalam «T», «TM», «M», o'chirg'ich, knopka, tasvir vatmaning yarmida bajariladi. A-3 format.

Asosiy bosqich

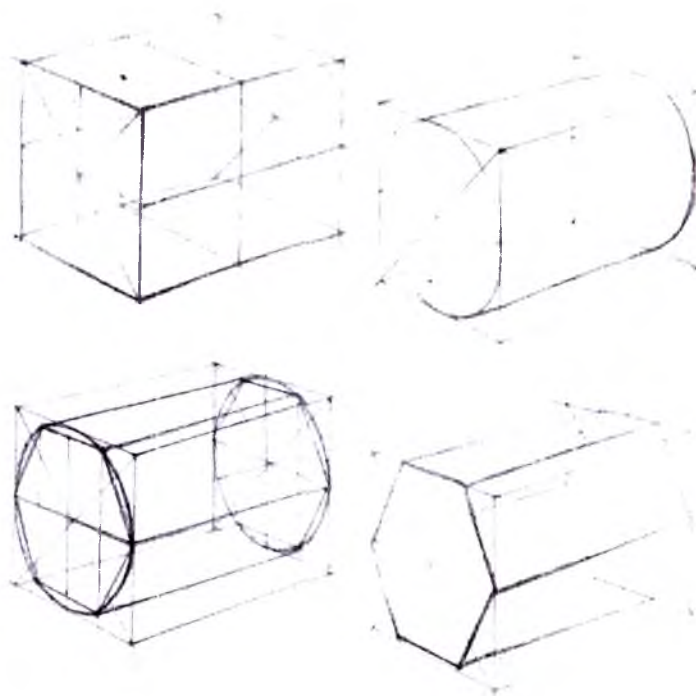
Mashg'ulotning ketma-ketligi: Qog'ozda perspektiva qoidalariga rioya qilgan holda har xil holatdag bir nechta buyum chiziladi. (4-7 rasmlar) Buyumning tuslanmagan, chizikli konstruktiv ko'rinishini tasvirlash. O'quv mashg'ulotlarida buyumlar o'z natural o'lchamlaridan kichikroq hajmda ishlanadi. Geometrik jismlarni qog'ozda tasvirlayotganda qog'ozning geometrik markazidan yuqoriroqdaa joylashtirishni mo'ljallash kerak. Ikki yoki undan ortiq jismlarni tasvirlaganda kompozitsiya ko'rinishini yaxshi o'ylab, buyumlarning umumiy tashqi ko'rinishlarini belgilab olinadi. Keyin har bir buyumning joylashgan o'mi, nisbatlari, shakli va perspektiv ko'rinishi aniqlashtiriladi. Buyumlarning ko'rinmayotgan qismlari belgilanib, ularning butunlay konstruktiv ko'rinishi chizib olinadi.

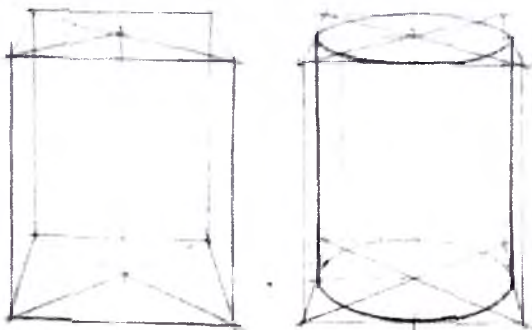
924665

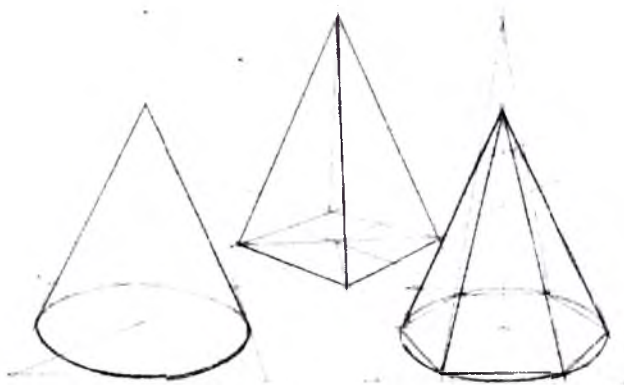
4–rasm. Sharning konstruktiv qurilishi.

5–rasm. Parallelepiped, silindr va olti qirrali prizmaning konstruktiv qurilishi.

6–rasm. Paralelepiped va silindring konstruktiv qurilishi.

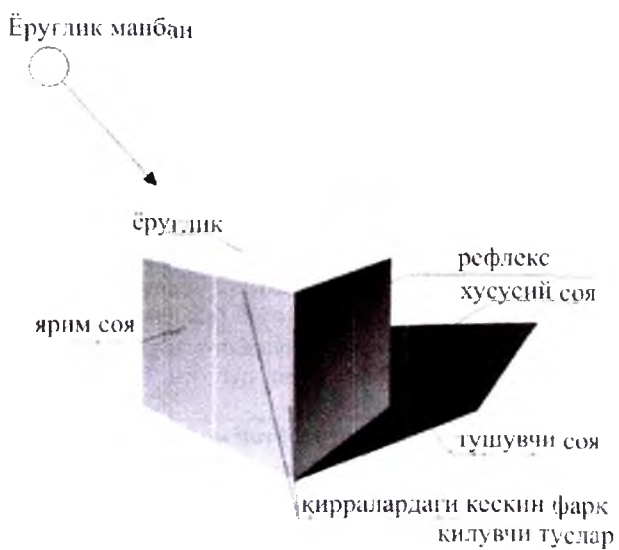
7–rasm. Konuslarning konstruktiv qurilishi.

Ishning bajarilishi:

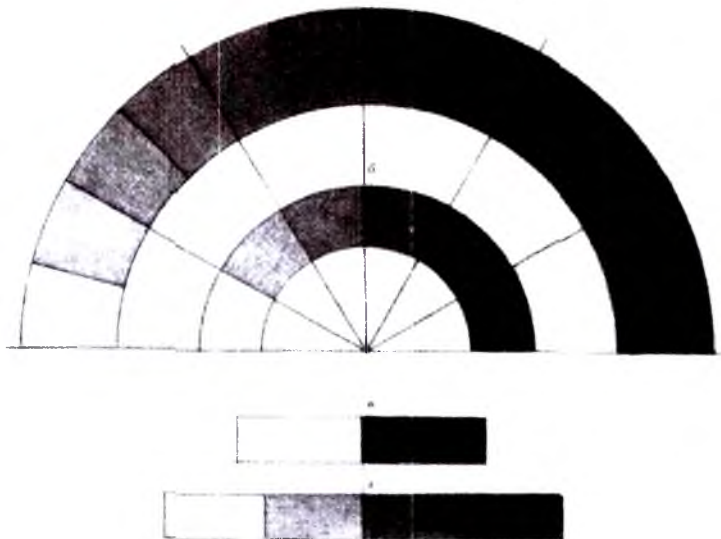
1. Kerakli tasvirlash vositalarini tanlash.
2. Chizmatasvirning to‘g‘ri joylashtirilishi, konstruktiv qurilishi, o‘lchamdagi o‘zaro nisbatlarini tahlil qilish.
3. Soya yorug‘, tus jihatlarini, shtrixlash usullarini o‘rganish.
4. Asl nusxaga o‘xshashligini ta‘minlash, umumlashtirish, yakunlash.

Laboratoriya mashg'ulotining texnologik xaritasi

Ish bosqichlari va vaqti	Faoliyat mazmuni	Ta'lim oluvchilar
	Ta'lim beruvchi	
1-bosqich. Mavzuga kirish (10 daqiqa)	<p><i>Salomlashish, auditoriyani o'ziga qaratish va tartib o'rnatish, davomatni aniqlash. (3 daqiqa)</i></p> <p>1.1. O'tilgan mavzu yuzasidan tezkor savollar berish orqali talabalarning o'tilgan mavzu yuzasidan fikrlari aniqlanadi. (7daqiqa)</p>	1.1. Savollarga tezkor javob berishadi.
2. Asosiy bosqich (60 daqiqa)	<p>2.1. Geometrik jismlar qoralamalarini chizishni o'rganish va tahlil qilish bo'yicha savol-javob o'tkazib, tushunchalar konkretlashtiriladi. (5 daqiqa)</p> <p>2.2. Chizmatasvirda ijod qilgan rassomlar asarlarini o'rganish. (20 daqiqa)</p> <p>Mashg'ulot davomida talabalarga muammoli savollar berib boriladi.</p> <p>2.3. Geometrik jismlar qoralamalarini chizish yo'llari o'rgatiladi. (20 daqiqa)</p> <p>2.4. talabalar ishini kuzatib kerakli maslahatlar berib boradi</p>	<p>2.1. Tinglaydilar, yozadilar.</p> <p>2.2. Savolga erkin fikr bildiradilar.</p> <p>2.3. Mashq bajarishadi.</p> <p>2.4. Amaliy ish bajarishadi.</p>
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	<p>3.1. Mavzuni umumlashtiradi va umumiy xulosalar yasaydi. Talabalar diqqatini mavzuning asosiy tomonlariga qaratadi. (8 daqiqa)</p> <p>3.2. Mustaqil ishlashlari uchun nazorat savollariga javob tayyorlab kelish vazifasini beradi (2daqiqa)</p>	<p>Tinglaydilar</p> <p>Vazifani yozib oladilar.</p>

8-rasm. Yorug' – soya turlari.

3-laboratoriya mavzusi. Geometrik jismlardan tuzilgan kompozitsiyani tasavvurdan ishlash

Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-1 soat	Talabalar soni: 15 nafargacha
Mashg'ulot mavzusi	Geometrik jismlardan tuzilgan kompozitsiyani tasavvurdan ishlash
Mashg'ulot shakli	Laboratoriya mashg'uloti
Dars rejasi	Geometrik jismlardan tuzilgan kompozitsiyani tasavvurdan ishlash bo'yicha umumiy tushunchalar berish Geometrik jismlardan tuzilgan kompozitsiyani tasavvurdan ishlash
O'quv mashg'ulotining maqsadi:	Geometrik jismlardan tuzilgan kompozitsiyani tasavvurdan ishlashni o'rganish va tahlil qilish mavzusi bo'yicha umumiy tushunchalarni mustaxkamlash.
Pedagogik vazifalar: Talabalarni mavzu yuzasidan faollashtirish, mavzu yuzasidan fanlararo bog'liqlikni amalga oshirish, mashg'ulotlar tashkil qilishni nazorat qilish.	O'quv faoliyati natijalari (talaba): Geometrik jismlardan tuzilgan kompozitsiyani tasavvurdan ishlashni o'rganish va tahlil qilish. Mavzu bo'yicha olgan bilimlarini amalda qo'llash ko'nikmasini xosil qilishadi.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali, individual ishlash. Muammoli metod, BLITS so'rov, animatsion namoyishli usullar.
Ta'lim berish shakllari	Guruhlarda ishlash
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, kompyuter, proektor, doska, testlar
Ta'lim berish sharoiti	Hamkorlikda ishlash va taqdimotlarni amalga oshirish imkoniga ega bo'lgan auditoriya.
Baholash	Og'zaki nazorat: munozara, savol-javob, rag'batlantirish. O'z -o'zini baholash.

Mashg'ulot turi: naturadan rasm ishlash.

Mashg'ulot maqsadi: perspektiva qoidalariga rioya qilingan holda oddiy geometrik jismlarni fazoda konstruktiv qurish, komponovka qilishni o'rgatish. Kompozitsiya 3–5 ta jismlardan (kub, shar, piramida va h.k...) tuziladi.

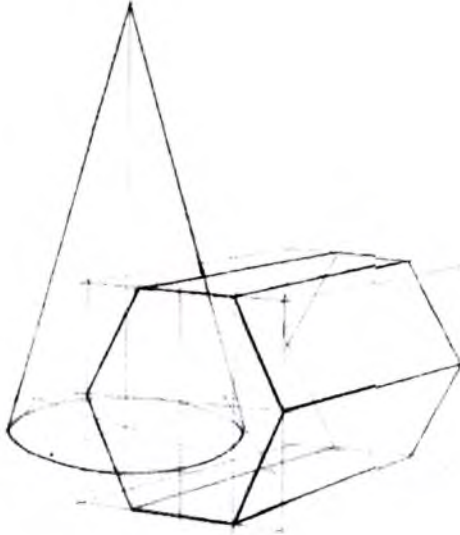
Talabalarning fazoviy–kompozitsion tasavvurlari, ijodiy fantaziyalari va ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish. Perspektiva qonunlariga oid bilimlarni o'zlashtirganlik darajasini tekshirish va mustahkamlash.

Tasvirlash vositalari: «T», «TM», «M», o'chirg'ich, knopka, tasvir vatmanning yarmida bajariladi. A–3 format.

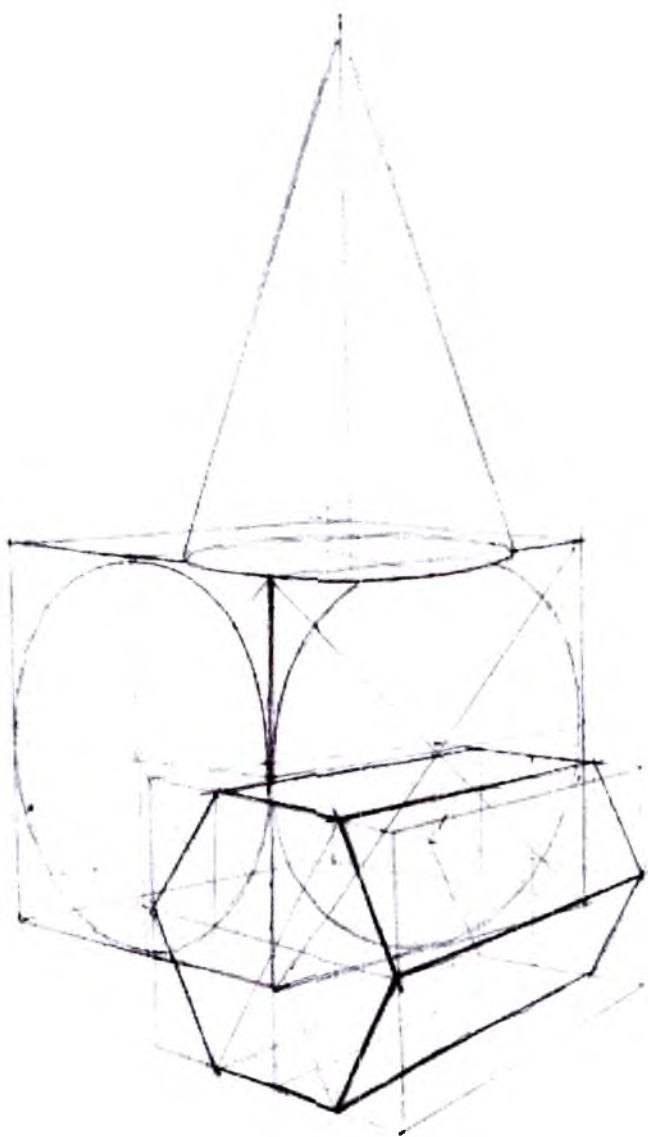
Asosiy qism.

Mashg'ulot bosqichlari: 5 va undan ortiq geometrik jismlardan tuzilgan kompozitsiyani tasavvurdan qog'ozda tasvirlash. (9-11- rasmlar). Kompozitsiyada geometrik jismlar bir-birining ichiga kirib turgan, kesishgan holatda tasvirlanishi lozim. Shakl, o'lcham nisbatlari, ufq chizig'i talabning hohishiga ko'ra erkin tanlanadi.

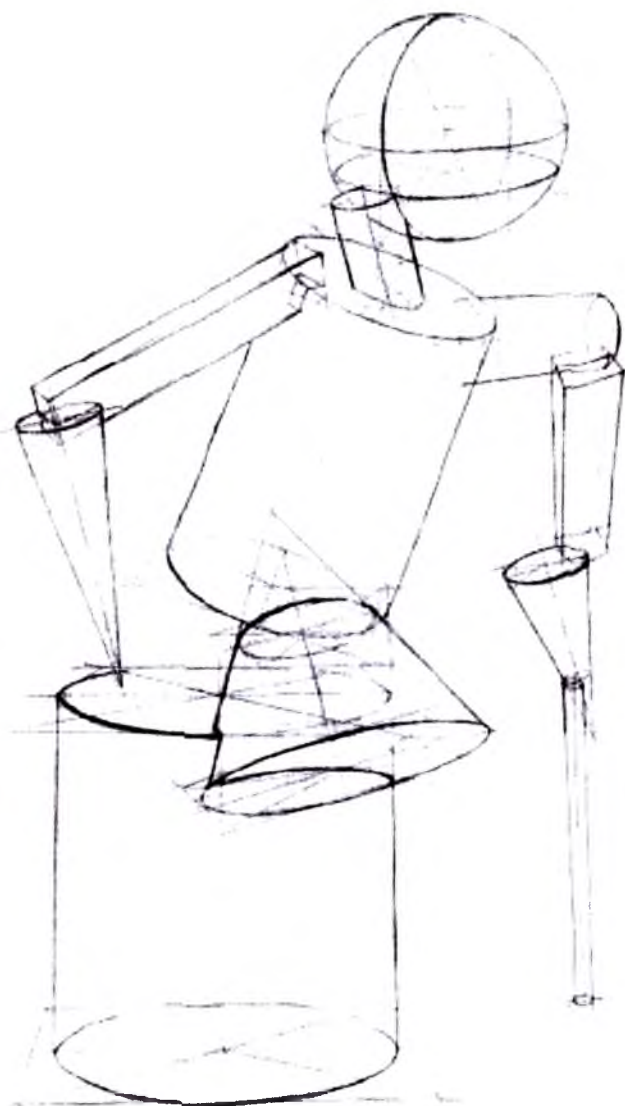
Vazifani bajarishda oddiy, lo'nda, aniq va konstruktiv tasvirlashga erishish maqsad qilinadi. Ish jarayoni – eskizni ishlash va kompozitsiyani amalda bajarishdan iborat ikki bosqichga bo'linadi. Tasvirming asosiy maqsadi o'ylangan kompozitsiya va mavzu (motiv) bo'yicha eskiz ishlash jarayonida aniqlashtiriladi, agar muallif birdan vazifa bajariladigan format o'lchamida eskizni boshlab uning aniq va puxta chizmatasvirini bajarsa asosiy ish uchun variant tanlash engillashadi va tezlashadi. Keyin uni asosiy katta formatga engil ko'chirish mumkin.

9-rasm. Geometrik jismlarning qoralamalari

10-rasm. Geometrik jismlarning qoralamalari.

11-rasm. Geometrik jismlardan tuzilgan kompozitsiya.

Ishning bajarilishi:

1. Kerakli tasvirlash vositalarini tanlash.
2. asarning joylashtirilishi, komponovkasini, o'lchamdagi o'zaro nisbatlarini tahlil qilish.
3. Soya - yorug', tus jihatlarini, shtrixlash usullarini o'rganish.
4. Asl nusxaga o'xshashligini ta'minlash, umumlashtirish, yakunlash.

Laboratoriya mashg'ulotining texnologik xaritasi

Ish bosqich-lari va vaqti	Faoliyat mazmuni	Ta'lim oluvchilar
	Ta'lim beruvchi	
1-bosqich. Mavzuga kirish (10 daqiqa)	<i>Salomlashish, auditoriyani o'ziga qaratish va tartib o'rnatish, davomatni aniqlash. (3 daqiqa)</i> 1.1. O'tilgan mavzu yuzasidan tezkor savollar berish orqali talabalarning o'tilgan mavzu yuzasidan fikrlari aniqlanadi. (7daqiqa)	1.1. Savollarga tezkor javob berishadi.
2. Asosiy bosqich (140 daqiqa)	2.1. Gipsli geometrik jismlardan tuzilgan natyurmort va uni tushirish ishlari o'rganish va tahlil qilish bo'yicha savol-javob o'tkazib, tushunchalar konkretlashtiriladi. (5 daqiqa) 2.2. Gipsli geometrik jismlardan tuzilgan natyurmort va uni tushirish ishlari o'rganish. (20 daqiqa) Mashg'ulot davomida talabalarga muammoli savollar berib boriladi. 2.3. Gipsli geometrik jismlardan tuzilgan natyurmort va uni tushirish ishlari oid mashqlar bajarish yo'llari o'rgatiladi. (120 daqiqa) 2.4. talabalar ishini kuzatib kerakli maslahatlar berib boradi	2.1. Tinglaydilar, yozadilar. 2.2. Savolga erkin fikr bildiradilar. 2.3. Mashq bajarishadi. 2.4. Amaliy ish bajarishadi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1. Mavzuni umumlashtiradi va umumiy xulosalar yasaydi. Talabalar diqqatini mavzuning asosiy tomonlariga qaratadi. (8 daqiqa) 3.2. Mustaqil ishlashlari uchun nazorat savollariga javob tayyorlab kelish vazifasini beradi (2daqiqa)	Tinglaydilar Vazifani yozib oladilar.

4-laboratoriya mavzusi. Geometrik jismlardan tuzilgan natyurmort chizmatasviri (tuslash).

Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-1 soat	Talabalar soni: 15 nafargacha
Mashg'ulot mavzusi	Geometrik jismlardan tuzilgan natyurmort chizmatasviri (tuslash)
Mashg'ulot shakli	Laboratoriya mashg'uloti
Dars rejasi	Chizish uchun geometrik jismlardan tuzilgan natyurmort qo'yish Geometrik jismlardan tuzilgan natyurmort chizmatasviri (tuslash) joylashtirish, qurish, soya-yorug'i, shakli, hajm, nisbatlariga ishlash, umumlashtirish, yakunlash
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Geometrik jismlardan tuzilgan natyurmort chizmatasvirini tuslashni o'rganish va tahlil qilish mavzusi bo'yicha umumiy tushunchalarni mustaxkamlash.	
Pedagogik vazifalar: Talabalarni mavzu yuzasidan faollashtirish, mavzu yuzasidan fanlararo bog'liqlikni amalga oshirish, mashg'ulotlar tashkil qilishni nazorat qilish.	O'quv faoliyati natijalari (talaba): Geometrik jismlardan tuzilgan natyurmort chizmatasvirini tuslash va tahlil qilishni o'rganishadi. Mavzu bo'yicha olgan bilimlarini amalda qo'llash ko'nikmasini xosil qilishadi
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali, individual ishlash. Muammoli metod, BLITS so'rov, animatsion namoyishli usullar.
Ta'lim berish shakllari	Guruhlarda ishlash
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, kompyuter, proektor, doska, testlar
Ta'lim berish sharoiti	Hamkorlikda ishlash va taqdimotlarni amalga oshirish imkoniga ega bo'lgan auditoriya.
Baholash	Og'zaki nazorat: munozara, savol-javob, rag'batlantirish. O'z - o'zini baholash.

Mashg'ulot turi: Naturadan rasm ishlash.

Mashg'ulotning maqsadi: 3-4 ta geometrik jismlardan tuzilgan natyurmortni qog'ozga to'g'ri joylashtirish va qurish. Tus nisbatlarini to'g'ri ajratish.

Tasvirlash vositalari: «T», «TM», «M», o'chirg'ich, knopka, tasvir vatmanning yarmida bajariladi. A-3 format.

Bajarish vaqti: 2 akademik soat.

Asosiy qism.

Mashg'ulotning bosqichlari: Sun'iy yoritkichlar bilan yoritilgan 3-4 geometrik jismlardan (kub, shar, konus, prizma) iborat natyurmort. (12 rasm). Uzoq muddat ishlanadigan chizmatasvir ma'lum bosqichlarda bajariladi. Har qanday chizmatasvirni ishlash bosqichlarining asosiy prinsipi umumiy yaxlit ko'rinishlarni ishlashdan boshlanib, keyin mayda bo'laklarni ishlashga o'tiladi va yakunlash bosqichida barchasini umumlashtirish ishlari olib borilib vazifa tugatiladi.

Natyurmort chizmatasvirni ishlashning bosqichlari.

I bosqich – Komozitsiya ustida izlanish.

II bosqich – Asosiy shakl va nisbatlarning perspektivasini aniqlash.

III bosqich – Asosiy shakllarning perspektivasini aniqlashtirish.

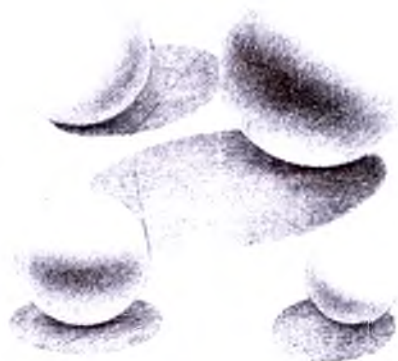
IV bosqich – Aniq topilgan perspektiva yo'nalishlari asosida har xil yordamchi o'q chiziqlar bilan hamma shakl nisbatlari va qurilishi sinchiklab tahlil qilinadi.

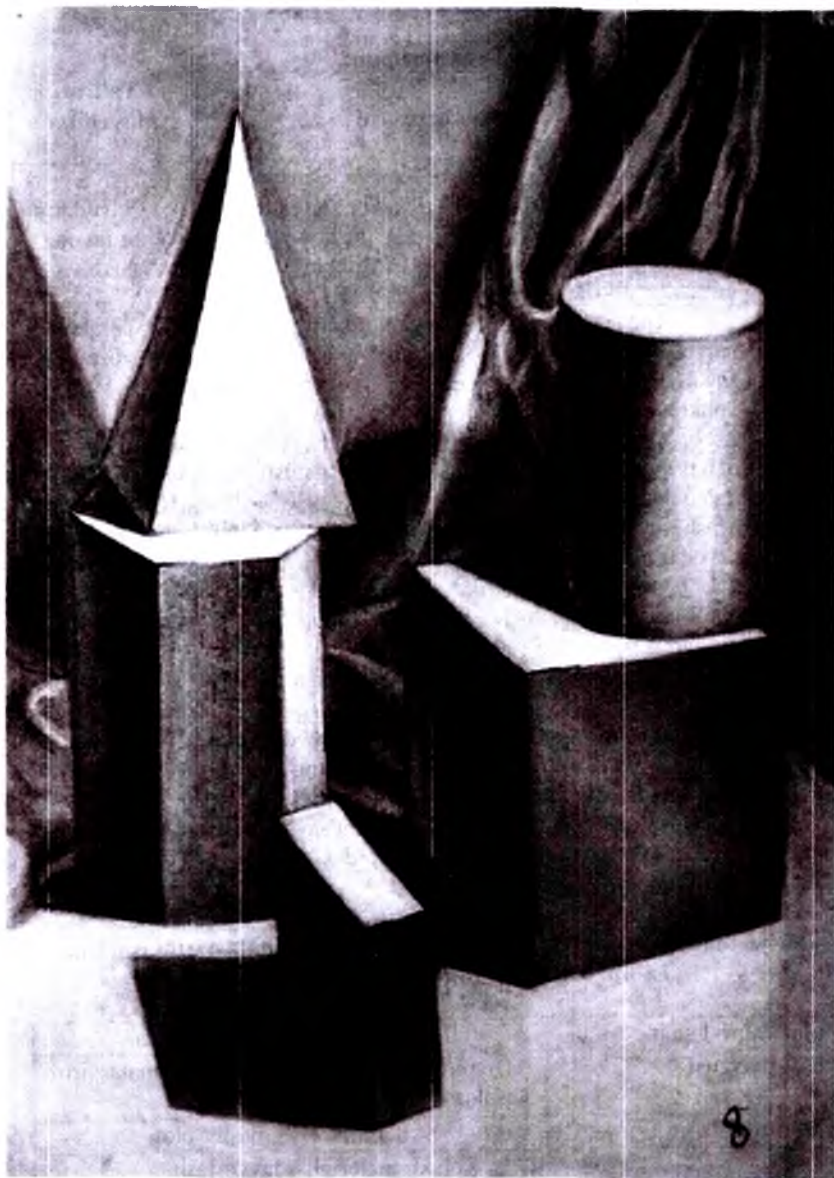
V bosqich – Engil shtrixlar yordamida shaklning yorug'–soya xususiyatlari aniqlanadi.

VI bosqich – Ob'ektning barcha bo'laklaridagi yorug'–soyalarga ishlov berib vazifa tugatiladi.

Chizmatasvirni bajarish bosqichlari bo'yicha qat'iy mantiqqa asoslab olib borish ko'nikmalari talabalar tomonidan uzoq vaqt ishlash natijasida asta–sekin egallab boriladi. Geometrik jismlar chizmatasvirini bajarishda shaklning hajmdor qurilishi, ularning fazoviy va masshtab jihatdan o'zaro bog'liqligini ko'rsatish vazifasi qo'yiladi. Talabaga kopozitsiyadagi chiziqli perspektiva, fazoviy perspektiva, yorug'–soya, rang–tus, o'zaro uyg'unlik, qarama–qarshilik qonuniyatları haqida tushunchalar beriladi. Bu chizmatasvirda tasvirning chiziqli konstruktiv qurilishi, yorug'–soya munosabatlarini to'g'ri bajarish bilan shaklni aniqlashtirish talab

qilinadi. Chiziqlarning o'ta dag'alligi, tusning juda och bo'lib qolishi, shu bilan birga chizmatasvirni o'ta qoraytirib yuborish, qog'ozni kir bo'lib ketishi, palapartish va qo'pol shtrixlarga yo'l qo'ymaslik ham kerak. Tasvirdagi mayda bo'laklarni emas, katta–katta yuzalarni yaxlit ishlash bilan, qog'ozning butun yuzasi bo'ylab bosqichma–bosqich, chizmatasvirning sifatli texnik bajarilishiga erishish talab qilinadi. Yorug'–soyalarga ishlashning mohiyati, tasvirni palapartish bo'yash emas, jism shaklining hajmli qurilishini muvafaqqiyatli bajarishdan iborat.

12-rasm. Gipsli geometrik jismlardan tuzilgan natyurmort chizmatasvirini tuslash.

Laboratoriya mashg'ulotining texnologik xaritasi

Ish bosqichlari va vaqti	Faoliyat mazmuni	Ta'lim oluvchilar
	Ta'lim beruvchi	
1-bosqich. Mazzuga kirish (10 daqiqa)	<i>Salomlashish, auditoriyani o'ziga qaratish va tartib o'rnatish, davomatni aniqlash. (3 daqiqa)</i> 1.1. O'tilgan mavzu yuzasidan tezkor savollar berish orqali talabalarning o'tilgan mavzu yuzasidan fikrlari aniqlanadi. (7daqiqa)	1.1. Savollarga tezkor javob berishadi.
2. Asosiy bosqich (140 daqiqa)	2.1. Gipsli geometrik jismlardan tuzilgan natyurmort va uni tushlash va tahlil qilish bo'yicha savol-javob o'tkazib, tushunchalar konkretlashtiriladi. (5 daqiqa) 2.2. Gipsli geometrik jismlardan tuzilgan natyurmort va uni tushlash ishlari o'rganish. (20 daqiqa) Mashg'ulot davomida talabalarga muammoli savollar berib boriladi. 2.3. Gipsli geometrik jismlardan tuzilgan natyurmort va uni tushlashga oid mashqlar bajarish yo'llari o'rganiladi. (120 daqiqa) 2.4. talabalar ishini kuzatib kerakli maslahatlar berib boradi	2.1. Tinglaydilar, yozadilar. 2.2. Savolga erkin fikr bildiradilar. 2.3. Mashq bajarishadi. 2.4. Amaliy ish bajarishadi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1. Mavzuni umumlashtiradi va umumiy xulosalar yasaydi. Talabalar diqqatini mavzuning asosiy tomonlariga qaratadi. (8 daqiqa) 3.2. Mustaqil ishlashlari uchun nazorat savollariga javob tayyorlab kelish vazifasini beradi (2daqiqa)	Tinglaydilar Vazifani yozib oladilar.

5-laboratoriya mavzusi. Drapirovka (burmalı mato) chizmatasvirini ishlash. Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-1 soat	Talabalar soni: 15 nafargacha
Mashg'ulot mavzusi	Drapirovka (burmalı mato) chizmatasvirini ishlash
Mashg'ulot shakli	Laboratoriya mashg'uloti
<i>Dars rejası</i>	Kerakli materiallar tayyorlash Drapirovka (burmalı mato) chizmatasvirini ishlash: joylashtirish, qurish, soya-yorug'i, shakli, hajm, nisbatlariga ishlash, umumlashtirish, yakunlash

<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Drapirovka (burmalı mato) chizmatasvirini ishlashni o'rganish va tahlil qilish mavzusi bo'yicha umumiy tushunchalarni mustaxkamlash.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> Talabalarni mavzu yuzasidan faollashtirish, mavzu yuzasidan fanlararo bog'liqlikni amalga oshirish, mashg'ulotlar tashkil qilishni nazorat qilish.	<i>O'quv faoliyati natijalari (talaba):</i> Drapirovka (burmalı mato) chizmatasvirini tasvirlash va tahlil qilishni o'rganishadi. Mavzu bo'yicha olgan bilimlarini amalda qo'llash ko'nikmasini xosil qilishadi.
<i>Ta'lim berish usullari</i>	Ko'rgazmali, individual ishlash. Muammoli metod, BLITS so'rov, animatsion namoyishli usullar.
<i>Ta'lim berish shakllari</i>	Guruhlarda ishlash
<i>Ta'lim berish vositalari</i>	O'quv qo'llanma, kompyuter, proektor, doska, testlar
<i>Ta'lim berish sharoiti</i>	Hamkorlikda ishlash va taqdimotlarni amalga oshirish imkoniga ega bo'lgan auditoriya.
<i>Baholash</i>	Og'zaki nazorat: munozara, savol-javob, rag'batlantirish. O'z-o'zini baholash.

5 - laboratoriya ishi. Drapirovka (burmalı mato) chizmatasvirini ishlash.

Mashg'ulot turi: Naturadan rasm ishlash.

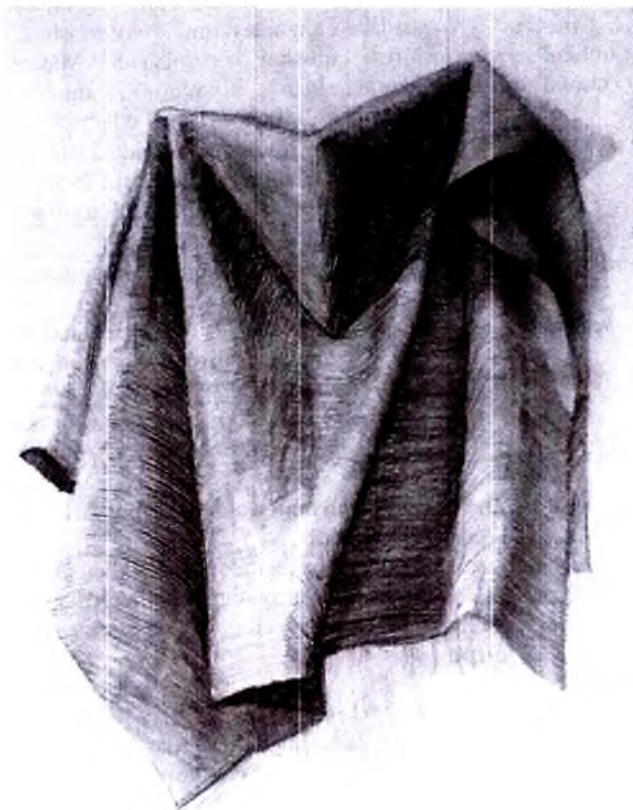
Mashg'ulotning maqsadi: murakkab va hajmdorligi cheklangan mato burmalari tasviri ishlash. Burmalar shaklining mato xususiyatiga bog'liqligi.

Tasvirlash vositalari: «T», «TM», «M», o'chirg'ich, knopka, tasvir vatmanning yarmida bajariladi. A-3 format.

Asosiy qism.

Mashg'ulot bosqichlari. Boshlang'ich kurslarda drapirovka tasvirini chizish vazifa qilib qo'yiladi, talabalar keyingi o'quv jarayonlarida natyurmort va portretlar ishlashda (har xil kiyimlar) ham barcha kurslarda ko'p martalab har xil matolarni tasvirlashlariga to'g'ri keladi. Drapirovka – bu natyurmort mavzusini ochib berishga, ranglarni boyitishga xizmat qiladigan, buyum ustiga, orqa fonga yoki tekislikka tashlab qo'yilgan, pastga osilib tushib har xil burma shakllari hosil qilgan matolar ko'rinishi. (13-rasm). Mato aniq bir shaklga ega emas, qaysi buyum ustiga tashlab qo'yilsa, o'sha jism shakliga mos shakl hosil qiladi. Burmalarni uchta: to'g'ri, diagonal (qiyshiq) va radial (shu'lasimon) asosiy turlarga bo'lish mumkin. Agar mato bir yoki bir necha jism yoki tayanch nuqtadan osilib tursa har xil shaklli burmalar hosil bo'ladi. Uncha katta bo'lmagan bo'rtmalar taroq, burmalarning ichki qismlarini tag qismi deb ataladi. Pastki qismidan tepadagi bo'rtib turgan qismigacha bo'lgan joyni drapirovkaning balandligi, yoki chuqurligi deb ataladi. Bo'rtmalarning hajmdorligi, uning konstruksiyasini his qilish kerak, birinchi bosqichda katta yuzalarni aniqlash-tirib olish, chiziq-larning engil yoki qalinligi yordamida

burmalardagi hajm-dorligi, chuqurligini berishga harakat qilishlari kerak. Kompozitsiya mar-kazi aniqlanib, kon-struktiv qurish ish-lari bajarilgandan keyin, burmalardagi barcha to'q qismlari shtrixlab chiqiladi, shtrixlar bo'rtmalar harakati bo'yicha, chuqurliklarda, bur-malar ostida – mato yuzasi tarangligi bo'yicha beriladi.

13-rasm. Drapirovka chizmatasviri

Laboratoriya mashg'ulotining texnologik xaritasi

Ish bosqichlari va vaqti	Faoliyat mazmuni	Ta'lim oluvchilar
	Ta'lim beruvchi	
1-bosqich. Mavzuga kirish (10 daqiqa)	<i>Salomlashish, auditoriyani o'ziga qaratish va tartib o'rnatish, davomatni aniqlash. (3 daqiqa)</i> 1.1. O'tilgan mavzu yuzasidan tezkor savollar berish orqali talabalarning o'tilgan mavzu yuzasidan fikrlari aniqlanadi. (7daqiqa)	1.1. Savollarga tezkor javob berishadi.
2. Asosiy bosqich (140 daqiqa)	2.1. Drapirovka (burmali mato) chizmatasvirini ishlashni o'rganish va tahlil qilish bo'yicha savol-javob o'tkazib, tushunchalar konkretlashtiriladi. (5 daqiqa) 2.2. Drapirovka (burmali mato) chizmatasvirini ishlash va uni tuslash ishlari o'rganish. (20 daqiqa) Mashg'ulot davomida talabalarga muammoli savollar berib boriladi. 2.3. Drapirovka (burmali mato) chizmatasvirini ishlash va uni tuslash ishlariga oid mashqlar bajarish yo'llari o'rgatiladi. (120 daqiqa) 2.4. talabalar ishini kuzatib kerakli maslahatlar berib boradi	2.1. Tinglaydilar, yozadilar. 2.2. Savolga erkin fikr bildiradilar. 2.3. Mashq bajarishadi. 2.4. Amaliy ish bajarishadi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1. Mavzuni umumlashtiradi va umumiy xulosalar yasaydi. Talabalar diqqatini mavzuning asosiy tomonlariga qaratadi. (8 daqiqa) 3.2. Mustaqil ishlashlari uchun nazorat savollariga javob tayyorlab kelish vazifasini beradi (2daqiqa)	Tinglaydilar Vazifani yozib oladilar.

6 - laboratoriya mavzusi. Drapirovka burmalarini yumshoq tasvirlash vositalarida ishlash.

Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-1 soat	Talabalar soni: 15 nafargacha
Mashg'ulot mavzusi	Drapirovka burmalarini yumshoq tasvirlash vositalarida ishlash
Mashg'ulot shakli	Laboratoriya mashg'uloti
<i>Dars rejasi</i>	Tanlangan matolardan kompozitsiya tuzish Drapirovka burmalarini yumshoq tasvirlash vositalarida ishlash: joylashtirish, qurish, soya-yorug'i, shakli, hajm, nisbatlariga ishlash, umumlashtirish, yakunlash

O'quv mashg'ulotining maqsadi: Drapirovka burmalarini yumshoq tasvirlash vositalarida ishlashni o'rganish va tahlil qilish mavzusi bo'yicha umumiy tushunchalarni mustaxkamlash.	
Pedagogik vazifalar: Talabalarni mavzu yuzasidan faollashtirish, mavzu yuzasidan fanlararo bog'liqlikni amalga oshirish, mashg'ulotlar tashkil qilishni nazorat qilish.	O'quv faoliyati natijalari (talaba): Drapirovka burmalarini yumshoq tasvirlash vositalarida ishlash tasvirlashni va tahlil qilishni o'rganishadi. Mavzu bo'yicha olgan bilimlarini amalda qo'llash ko'nikmasini xosil qilishadi.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali, individual ishlash. Muammoli metod, BLITS so'rov, animatsion namoyishli usullar.
Ta'lim berish shakllari	Guruhlarda ishlash
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, kompyuter, proektor, doska, testlar
Ta'lim berish sharoiti	Hamkorlikda ishlash va taqdimotlarni amalga oshirish imkoniga ega bo'lgan auditoriya.
Baholash	Og'zaki nazorat: munozara, savol-javob, rag'batlantirish. O'z-o'zini baholash.

6 - laboratoriya ishi. Drapirovka burmalarini yumshoq tasvirlash vositalarida ishlash.

Mashg'ulot turi: Naturadan rasm ishlash.

Mashg'ulot maqsadi: vazifaning maqsadi – talabalarni har xil grafik tasvirlash vositalarida ishlash prinsipi bilan tanishtirish. Talaba – dizaynerga juda muhim bo'lgan chizishning har xil texnika va usullariga nisbatan ishtiyoqini rivojlantirish.

Tasvirlash vositalari: akvarel, tush, sangina, sous, o'chirg'ich, knopka, tasvir vatmanning yarmida bajariladi. A–3 format.

Asosiy qism.

Mashg'ulot bosqichlari. Keyingi ikkinchi ish grafikaning yumshoq materiallarida (sous, sangina, ko'mir) 4 soatda bajariladi. (14 rasm). Chizmatasvir ko'rnimning yon qismi bilan engil ishlash usulida bajariladi, keyin oxirgi bosqichlarida mato burmalarining hajmdorligi, baland va pastki qismlarining bir-biridan uzoqlashtirish uchun ko'mirning uch tomonida ingichka nozik chiziqlar bilan ishlanadi.

Ko'mir va sangina bilan ikki xil usulda ishlash mumkin, birinchisi qalamda ishlash usuliga o'xshash asosan chiziq va shtrixlar yordamida. Ikkinchisi, tusni katta yaxlit berish usuli, bunda ko'mir yoki sanginaning yon tomoni bilan fon va soyalarga ishlov beriladi.

14-rasm. Drapirovka. (qog'oz, ko'mir).

Laboratoriya mashg'ulotining texnologik xaritasi

Ish bosqich-lari va vaqti	Faoliyat mazmuni	Ta'lim oluvchilar
	Ta'lim beruvchi	
1-bosqich. Mavzuga kirish (10 daqiqa)	<i>Salomlashish, auditoriyani o'ziga qaratish va tartib o'rnatish, davomatni aniqlash. (3 daqiqa)</i> 1.1. O'tilgan mavzu yuzasidan tezkor savollar berish orqali talabalarning o'tilgan mavzu yuzasidan fikrlari aniqlanadi. (7daqiqa)	1.1. Savollarga tezkor javob berishadi.
2. Asosiy bosqich (140 daqiqa)	2.1. Drapirovka burmalarini yumshoq tasvirlash vositalarida ishlashni o'rganish va tahlil qilish bo'yicha savol-javob o'tkazib, tushunchalar konkretlashtiriladi. (5 daqiqa) 2.2. Drapirovka burmalarini yumshoq tasvirlash vositalarida ishlash va uni tushirish ishlari o'rganish. (20 daqiqa) Mashg'ulot davomida talabalarga muammoli savollar berib boriladi. 2.3. Drapirovka burmalarini yumshoq tasvirlash vositalarida ishlashga oid mashqlar bajarish yo'llari o'rgatiladi. (120 daqiqa) 2.4. talabalar ishini kuzatib kerakli maslahatlar berib boradi	2.1. Tinglaydilar, yozadilar. 2.2. Savolga erkin fikr bildiradilar. 2.3. Mashq bajarishadi. 2.4. Amaliy ish bajarishadi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1. Mavzuni umumlashtiradi va umumiy xulosalar yasaydi. Talabalar diqqatini mavzuning asosiy tomonlariga qaratadi. (8 daqiqa) 3.2. Mustaqil ishlashlari uchun nazorat savollariga javob tayyorlab kelish vazifasini beradi (2daqiqa)	Tinglaydilar Vazifani yozib oladilar.

7 - laboratoriya mavzusi. Gipsli vaza chizmatasviri.

Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-1 soat	Talabalar soni: 15 nafargacha
Mashg'ulot mavzusi	Gipsli vaza chizmatasviri
Mashg'ulot shakli	Laboratoriya mashg'uloti
Dars rejası	Kerakli materiallar tayyorlash Gipsli vaza chizmatasviri: joylashtirish, qurish, soya-yorug'i, shakli, hajm, nisbatlariga ishlash, umumlashtirish, yakunlash

O'quv mashg'ulotining maqsadi: Gipsli vaza chizmatasviri o'rganish va tahlil qilish mavzusi bo'yicha umumiy tushunchalarni mustaxkamlash.	
Pedagogik vazifalar: Talabalarni mavzu yuzasidan faollashtirish, mavzu yuzasidan fanlararo bog'liqlikni amalga oshirish, mashg'ulotlar tashkil qilishni nazorat qilish	O'quv faoliyati natijalari (talaba): Gipsli vaza chizmatasviri o'rganish va tahlil qilishni o'rganishadi. Mavzu bo'yicha olgan bilimlarini amalda qo'llash ko'nikmasini xosil qilishadi.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali, individual ishlash. Muammoli metod, BLITS so'rov, animatsion namoyishli usullar
Ta'lim berish shakllari	Guruhlarda ishlash
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, kompyuter, proektor, doska, testlar
Ta'lim berish sharoiti	Hamkorlikda ishlash va taqdimotlarni amalga oshirish imkoniga ega bo'lgan auditoriya.
Baholash	Og'zaki nazorat: munozara, savol-javob, rag'batlantirish. O'z-o'zini baholash.

7 - laboratoriya ishi. Gipsli vaza chizmatasviri.

Mashg'ulot turi: Naturadan rasm ishlash.

Mashg'ulot maqsadi: Oddiy hajmdor geometrik jismlar asosida gipsli vaza tasvirini konstruktiv qurish. Vazifa talabaniq fazoviy tasavvurini, faqat chiziqlar vositasida shaklni mantiqiy qurish, ya'ni tasvimi konstruktiv tahlil qilish uchun chiziqli konstruktiv qurish ko'nikmalarini rivojlantirish maqsadida beriladi.

Tasvirlash vositalari: «T», «TM», «M», o'chirg'ich, knopka, tasvir vatmanniq yarmida bajariladi. A-3 format.

Asosiy qism.

Mashg'ulot bosqichlari: o'quv chizmatasvir savodxonliginiq asosi bo'lgan shaklniq konstruktiv qurilishi.

Talaba vazaniq nisbatalar uyg'unligi, to'g'ri o'lcham va fazoviy nisbatlar, simmetriya chizig'i qoidalariga qat'iy rioya qilgan holda qog'oz sathida chizmatasvimi to'g'ri joylashtirishga erishishi lozim. Vazifadagi asosiy qiyinchilik hajmdorlikni chiqarish uchun kerak bo'lgan bir- biri bilan kesishgan, qirqilgan o'q chiziqlar sistemasida shakl konstruksiyasini qurishdan iborat. Gorizont tekislikda barqaror joylashish hissini beruvchi, vazaniq tayanch nuqtasi o'ta aniqlikda topilishi lozim. (15-rasm). Gorizont chizig'i, uning buyumlar joylashgan tekislik sathi va ko'rish nuqtasiga nisbatan joylashgan o'mini hisobga olmasdan bu vazifani mukammal bajarish mumkin emas.

Jismlar perspektivasini uning atrofidan har xil nuqtalardan qarab ko'p martalab tasvirlash buyumlarniq aylanasiga har tomondan konstruktiv ko'rinishini o'rganish va tasvirlash ko'nikmalarini beradi.

Vazaning murakkab shakli ko'rinishini yaxshiroq anglab olish maqsadida uni oddiy geometrik ko'rinishlarga ajratib soddalashtirib olish kerak bo'ladi. Bu vazifada buyumdagi nafaqat ko'rinib turgan chiziqlar balki orqa tomonidagi ko'rinmas chiziqlarni ham sinchiklab tasvirlashni talab etiladi. Bizga eng yaqin joylashgan aniq va to'g'ri chiziqlarni chizmachilikda bo'lganidek bir xildagi quruq, qattiq chizimlarda bajarish tavsiya etilmaydi. Hajmni ifodalash vositasi sifatida chiziqlar qaysidir joyda qalin, qaysidir joyida ingichka, qaysidir joyida och va kerakli joyda to'q ko'rinishda ifodalanib, chizimlarga fazoviylik xususiyati berib, tasvirning jonli, jozibador ko'rinishiga olib keladi. Tasvirdagi ko'rinishning yaqinligi, uzoqligini ifodalash uchun chiziqlar xususiyatiga ko'ra har xil: asosiy va qo'shimcha, ko'rinadigan va ko'rinmaydigan turlarga bo'linadi. Bajarilgan chizimtasvir tomashabinda yaxlitlik, tugallanganlik hislarini uyg'otishi kerak.

15-rasm. Gipsli vaza chizimtasviri.

Laboratoriya mashg'ulotining texnologik xaritasi

Ish bosqichlari va vaqti	Faoliyat mazmuni	Ta'lim oluvchilar
	Ta'lim beruvchi	
1-bosqich. Mavzuga kirish (10 daqiqa)	<i>Salomlashish, auditoriyani o'ziga qaratish va tartib o'rnatish, davomatni aniqlash. (3 daqiqa)</i> 1.1. O'tilgan mavzu yuzasidan tezkor savollar berish orqali talabalarning o'tilgan mavzu yuzasidan fikrlari aniqlanadi. (7daqiqa)	1.1. Savollarga tezkor javob berishadi.
2. Asosiy bosqich (140 daqiqa)	2.1. Gipsli vaza chizmasvirini chizishni o'rganish va tahlil qilish bo'yicha savol-javob o'tkazib, tushunchalar konkretlashtiriladi. (5 daqiqa) 2.2. Gipsli vaza chizmasvirini chizish va tuslash ishlari o'rganish. (20 daqiqa) Mashg'ulot davomida talabalarga muammoli savollar berib boriladi. 2.3. Gipsli vaza chizmasvirini ishlashga oid mashqlar bajarish yo'llari o'rgatiladi. (120 daqiqa) 2.4. talabalar ishini kuzatib kerakli maslahatlar berib boradi	2.1. Tinglaydilar, yozadilar. 2.2. Savolga erkin fikr bildiradilar. 2.3. Mashq bajarishadi. 2.4. Amaliy ish bajarishadi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1. Mavzuni umumlashtiradi va umumiy xulosalar yasaydi. Talabalar diqqatini mavzuning asosiy tomonlariga qaratadi. (8 daqiqa) 3.2. Mustaqil ishlashlari uchun nazorat savollariga javob tayyorlab kelish vazifasini beradi (2 daqiqa)	Tinglaydilar Vazifani yozib oladilar.

Blits so'rov

8 - laboratoriya mavzusi. Gipsli rozetka chizmasvirini.

Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-1 soat	Talabalar soni: 15 nafargacha
Mashg'ulot mavzusi	Gipsli rozetka chizmasvirini
Mashg'ulot shakli	Laboratoriya mashg'uloti
<i>Dars rejasi</i>	Gipsli rozetka kompozitsiyasini qo'yish Gipsli rozetka chizmasvirini qalamda tasvirlash
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Gipsli rozetka chizmasvirini o'rganish va tahlil qilish mavzusi bo'yicha umumiy tushunchalarni mustaxkamlash.	

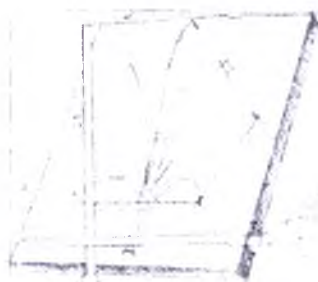
<i>Pedagogik vazifalar:</i>	<i>O'quv faoliyati natijalari (talaba):</i>
Talabalarni mavzu yuzasidan faollashtirish, mavzu yuzasidan fanlararo bog'liqlikni amalga oshirish, mashg'ulotlar tashkil qilishni nazorat qilish.	Gipsli rozetka chizmasvirini chizishni o'rganish va tahlil qilishni o'rganishadi. Mavzu bo'yicha olgan bilimlarini amalda qo'llash ko'nikmasini xosil qilishadi.
<i>Ta'lim berish usullari</i>	Ko'rgazmali, individual ishlash. Muammoli metod, BLITS so'rov, animatsion namoyishli usullar.
<i>Ta'lim berish shakllari</i>	Guruhlarda ishlash
<i>Ta'lim berish vositalari</i>	O'quv qo'llanma, kompyuter, proyektor, doska, testlar
<i>Ta'lim berish sharoiti</i>	Hamkorlikda ishlash va taqdimotlarni amalga oshirish imkoniga ega bo'lgan auditoriya.
<i>Baholash</i>	Og'zaki nazorat: munozara, savol-javob, rag'batlantirish. O'z -o'zini baholash.

8 - laboratoriya ishi. Gipsli rozetka chizmatasviri.

Mashg'ulot turi: Naturadan rasm ishlash.

Mashg'ulot maqsadi: Kerakli tuslarni bergan holda gipsli rozetkaning hajmli-fazoviy tasvirini ishlash.

Tasvirlash vositalari: «T», «TM», «M», o'chirg'ich, knopka, tasvir vatmanning yarmida bajariladi. A-3 format.

Asosiy qism.

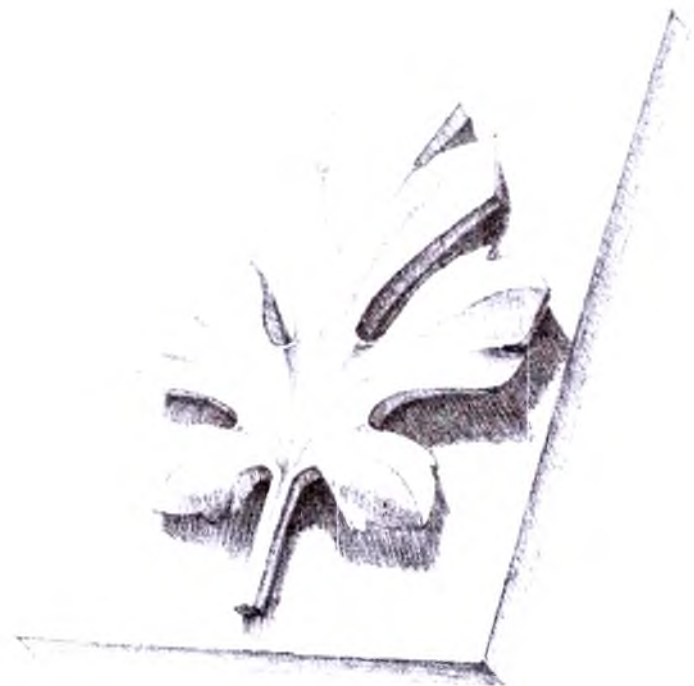
Mashg'ulot bosqichlari. Bargsimon plastik jozibador gipsli rozetka natura sifatida ishatiladi. (16-rasm). Chizmatasvimi bajarish jarayonida vazifani bajarishning metodik bosqichlariga rioya qilish va komponovka qilish malakalari oshadi.

Oddiy geometrik hajmlar va tekisliklar, murakkab plastik shakllarning qalamda konstruksiyasini qurish usullari qo'llash alohida diqqat e'tibor talab qiladi.

Shaklning yorug'–soyasiga ishlov berish – bu ko'r–ko'rona bo'yash emas, balki chiziqli konstruktiv qurishning mantiqiy davomi hisoblanadi. O'quv mashg'ulotlari jarayonida har xil qalam turlaridan foydalanish, qalamning grafik tasvirlash vositasi sifatida texnik imkoniyatlari, xususiyatlari va kamchiliklari, uning tus ko'lamlari, badiiy sifati, chizmatasvir bajarish uchun qo'llashdagi ijobiy jihatlari aniqlanadi.

Mashg'ulotga asosiy talablar: to'g'ri konstruktiv qurish, ishning qat'iy akademik usul qoidalariga rioya qilingan holda bajarish va tugallanganlik, tasvir yaxlitligi, mayda bo'laklarning umumiyga bo'ysunishi.

Rassom tasvirlanayotgan jismning hajm tuzilishini anglashi, uni yordamchi chiziqlar yordamida oddiy va aniq tekisliklar va planlarga bo'lib tahlil qilishi, tasvirlanayotgan jismning nozik uyg'unlikdagi mutanosibligiga erishish, uning o'ziga xos xususiyatlarini bera olishi lozim.

16-rasm. Rozetka chizmatasviri.

Laboratoriya mashg'ulotining texnologik xaritasi

Ish bosqichlari va vaqti	Faoliyat mazmuni	Ta'lim oluvchilar
	Ta'lim beruvchi	
1-bosqich. Mavzuga kirish (10 daqiqa)	<i>Salomlashish, auditoriyani o'ziga qaratish va tartib o'rnatish, davomatni aniqlash. (3 daqiqa)</i> 1.1. O'tilgan mavzu yuzasidan tezkor savollar berish orqali talabalarning o'tilgan mavzu yuzasidan fikrlari aniqlanadi. (7daqiqa)	1.1. Savollarga tezkor javob berishadi.
2. Asosiy bosqich (140 daqiqa)	2.1. Gipsli rozetka chizmasvirini chizishni o'rganish va tahlil qilish bo'yicha savol-javob o'tkazib, tushunchalar konkretlashtiriladi. (5 daqiqa) 2.2. Gipsli rozetka chizmasvirini ishlash va tushlash ishlari o'rganish. (20 daqiqa) Mashg'ulot davomida talabalarga muammoli savollar berib boriladi. 2.3. Gipsli rozetka chizmasvirini chizishga oid mashqlar bajarish yo'llari o'rgatiladi. (120 daqiqa) 2.4. talabalar ishini kuzatib kerakli maslahatlar berib boradi	2.1. Tinglaydilar, yozadilar. 2.2. Savolga erkin fikr bildiradilar. 2.3. Mashq bajarishadi. 2.4. Amaliy ish bajarishadi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1. Mavzuni umumlashtiradi va umumiy xulosalar yasaydi. Talabalar diqqatini mavzuning asosiy tomonlariga qaratadi. (8 daqiqa) 3.2. Mustaqil ishlashlari uchun nazorat savollariga javob tayyorlab kelish vazifasini beradi (2daqiqa)	Tinglaydilar Vazifani yozib oladilar.

9 - laboratoriya mavzusi. Uy-ro'zg'or buyumlaridan tashkil topgan natyurmort chizmasvirini.

Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-1 soat	Talabalar soni: 15 nafargacha
Mashg'ulot mavzusi	Uy-ro'zg'or buyumlaridan tashkil topgan natyurmort chizmasvirini
Mashg'ulot shakli	Laboratoriya mashg'uloti
Dars rejasi	chizish uchun kerakli materiallarni tayyorlash Uy-ro'zg'or buyumlaridan tashkil topgan natyurmortni qalamda tasvirlash, joylashtirish, qurish, tushlash, yakunlash ishlari

O'quv mashg'ulotining maqsadi: Uy-ro'zg'or buyumlaridan tashkil topgan natyurmort chizmasvirini ishlashni o'rganish va tahlil qilish mavzusi bo'yicha umumiy tushunchalarni mustaxkamlash.

<p>Pedagogik vazifalar: Talabalarni mavzu yuzasidan faollashtirish, mavzu yuzasidan fanlararo bog'liqlikni amalga oshirish, mashg'ulotlar tashkil qilishni nazorat qilish.</p>	<p>O'quv faoliyati natijalari (talaba): Uy-ro'zg'or buyumlaridan tashkil topgan natyurmort chizmasvirini ishlashni va tahlil qilishni o'rganishadi. Mavzu bo'yicha olgan bilimlarini amalda qo'llash ko'nikmasini xosil qilishadi.</p>
<p>Ta'lim berish usullari</p>	<p>Ko'rgazmali, individual ishlash. Muammoli metod, BLITS so'rov, animatsion namoyishli usullar.</p>
<p>Ta'lim berish shakllari</p>	<p>Guruhlarda ishlash</p>
<p>Ta'lim berish vositalari</p>	<p>O'quv qo'llanma, kompyuter, proektor, doska, testlar</p>
<p>Ta'lim berish sharoiti</p>	<p>Hamkorlikda ishlash va taqdimotlarni amalga oshirish imkoniga ega bo'lgan auditoriya.</p>
<p>Baholash</p>	<p>Og'zaki nazorat: munozara, savol-javob, rag'batlantirish. O'z-o'zini baholash.</p>

9 - laboratoriya ishi. Uy-ro'zg'or buyumlaridan tashkil topgan natyurmort chizmasvirini.

Mashg'ulot turi: Naturadan rasm ishlash.

Mashg'ulot maqsadi: Talabalarni uy-ro'zg'or buyumlaridan tuzilgan natyurmortni joylashtirish, komponovka qilish, qurish va tushlashga o'rgatish.

Tasvirlash vositalari: «T», «TM», «M», o'chirg'ich, knopka, tasvir vatmanning yarmida bajariladi. A-3 format.

Asosiy qism.

Mashg'ulot bosqichlari. Rassom uchun natyurmort o'quv vazifasi sifatida juda muhim. U ijodiy qobiliyatlarning rivojlanishiga yordam beradi, chizmasvirning asosiy qonunlarini o'rganish imkonini beradi. Alohida buyumlarni tasvirlashga qaraganda bir nechta buyumlardan tuzilgan natyurmort chizmasvirini ancha murakkab bo'lib, o'quv mashg'ulotlari jarayonida bir nechta vazifalar echimini o'z ichiga oladi. Natyurmort chizmasvirini ishlashda undagi hamma buyumlarni bir xil darajada chizib chiqish yaramaydi. Natyurmortdagi har qanday buyum o'ziga alohida e'tibor qaratilishini talab qiladi. Ulardan biri (oldingi plandagi) jism sinchkovlik bilan tahlil qilinib, mayda bo'laklarigacha sinchiklab ishlangan, boshqasi (keyingi plandagi) jismlar uning shaklini etarli darajada ifodalaydigan umumiy chiziqlarda tasvirlanishi mumkin.

Har xil jismlardan tuzilgan natyurmortni chizar ekan, talaba perspektiva nazariyasi, kompozitsiyaga oid olingan bilim va malakalarini ijodiy qo'llash

imkoniyatiga ega bo'ladi, shaklni chiziqli–konstruktiv tasvirlash prinsiplarini chuqur o'zlashtiradi. (17-rasm.)

Natyurmortni chizishga kirishilar ekan tasviri qurish jarayonini alohida bosqichlarga bo'lib chiqish mumkin. O'quv chizmatasviri ishlashda (geometrik jismlardan tuzilgan oddiy natyurmortda ham va murakkab tuzilgan natyurmortlarda ham) har doim bunday bosqichlarga rioya qilinishi kerak.

Ish muvaffaqiyatli bajarilishi uchun quyidagi bosqichlarga rioya qilishi kerak:

1. Qo'yilmani oldindan sinchiklab tahlil qilish.
2. Qog'ozda tasviri kompozitsion joylashtirish.
3. Buyumlarning shakl xususiyatlari va uning nisbatlarini to'g'ri tasvirlash.
4. Buyumlar shaklining konstruktiv tahlili va qog'oz sathida tasviri perspektiv qurish.
5. Yorug'–soya vositasida buyumlarning hajmini chiqarish.
6. Buyumlar shaklining mayda bo'laklariga ishlash.
7. Chizmatasvirining umumlashtirish va yakunlash ishlari.

17-rasm. Uy–ro'zg'or buyumlaridan tuzilgan natyurmort chizmatasviri

10 - laboratoriya mavzusi. Avvalgi chizilgan natyurmortni dekorativ ko'rinishda tasvirlash (qora tash, pero, mo'yqalam).

Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-1 soat	Talabalar soni: 15 nafargacha
Mashg'ulot mavzusi	Avvalgi chizilgan natyurmortni dekorativ ko'rinishda tasvirlash (qora tash, pero, mo'yqalam)
Mashg'ulot shakli	Laboratoriya mashg'uloti
Dars rejasi	Natyurmortni dekorativ tasvirlash haqida tushuncha berish Avvalgi chizilgan natyurmortni dekorativ ko'rinishda tasvirlash kompozitsion echimini topish, dekorativ ishlov berish
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Avvalgi chizilgan natyurmortni dekorativ ko'rinishda tasvirlashni o'rganish va tahlil qilish mavzusi bo'yicha umumiy tushunchalarni mustaxkamlash, ijodiy ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish	
Pedagogik vazifalar: Talabalarni mavzu yuzasidan faollashtirish, mavzu yuzasidan fanlararo bog'liqlikni amalga oshirish, mashg'ulotlar tashkil qilishni nazorat qilish.	O'quv faoliyati natijalari (talaba): Avvalgi chizilgan natyurmortni dekorativ ko'rinishda tasvirlashni va tahlil qilishni o'rganishadi. Mavzu bo'yicha olgan bilimlarini amalda qo'llash ko'nikmasini xosil qilishadi.
Ta'lim berish usullari	Ko'rgazmali, individual ishlash. Muammoli metod, BLITS so'rov, animatsion namoyishli usullar.
Ta'lim berish shakllari	Guruhlarda ishlash
Ta'lim berish vositalari	O'quv qo'llanma, kompyuter, proektor, doska, testlar
Ta'lim berish sharoiti	Hamkorlikda ishlash va taqdimotlarni amalga oshirish imkoniga ega bo'lgan auditoriya.
Baholash	Og'zaki nazorat: munozara, savol-javob, rag'batlantirish. O'z-o'zini baholash.

10 - laboratoriya ishi. Avvalgi chizilgan natyurmortni dekorativ ko'rinishda tasvirlash.

Mashg'ulot turi: Naturadan rasm ishlash.

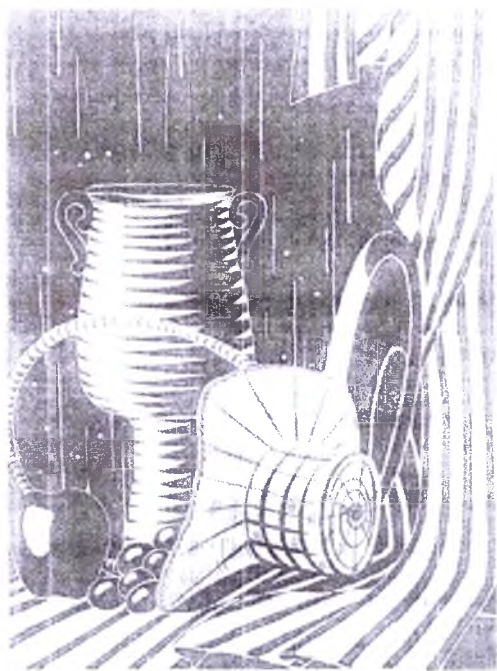
Mashg'ulot maqsadi: Avvalgi bajarilgan natyurmort asosida ijodiy ishlash. Grafik usulda chiziqlar, surtmalar va fakturaga asoslanib dekorativ natyurmort ishlash.

Tasvirlash vositalari: tush, pero, mo'yoqalamlar, o'chirg'ich, knopka, tasvir vatmanning yarmida bajariladi. A-3 format.

Asosiy qism.

Mashg'ulot bosqichlari. Avval qalamda bajarilgan natyurmort asosida tushda chiziqlar, rang surtmalari, fakturaga ishlov berish berish bilan ijodiy dekorativ natyurmort kompozitsiyasi ishlash. (18-rasm). Grafik tasvirlar hozirgi vaqtda badiiy loyihalashning asosiy vositalaridan hisoblanadi. Talabalar eskizlar bajarishadi, ulardan biri tanlab olinib, u ish asosida dekorativ natyurmort bajariladi. Natyurmortning dekorativ echimi ularning plastik xususiyatlari, shakli, joylashgan o'rni buyumlarni bir holdan boshqasiga o'zgartirishga mo'ljallangan. Natyurmortda buyumlar transformatsiyasi jarayonida dekorativ eskizlar qilish quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. Fazoviy perspektiva, tekislik va buyumlar nisbatlarini maqsadli ravishda o'zgartirib tasvirlash.
2. Erkin ravishda natyurmortdagi buyumlar sonini o'zgartirish, biridan voz kechib, yangisini kiritish.
3. Buyumlarning hajmli fazoviy shaklidan voz kechib, uning yangicha talqindagi siluetini yoki shartli tasvirini ishlash.

4. Alohida shakllarning plastik ko'rinishlarini tahlil qilish va olingan natijalarni umumlashtirgan holda qayta o'zgartirib tasvirlash.

5. Buyumlar, drapirovkalar va tekisliklarni har xil fakturalarda talqin qilish.

Buyumlarni naturadagi u yoki bu shaklning tuzilish xususiyatlarini hisobga olib, ma'lum imkoniyatlardan kelib chiqqan holda o'zgartirib tasvirlash tavsiya etiladi. Shaklning eng muhim tuzilishlari ozmi ko'p darajada saqlab qolinishi kerak. Plastik shakllar o'zgarishi mumkin lekin umuman teskari holatga emas.

18-rasm. Natyurmortga dekorativ ishlov berish.

Laboratoriya mashg'ulotining texnologik xaritasi

Ish bosqichlari va vaqti	Faoliyat mazmuni	Ta'lim oluvchilar
	Ta'lim beruvchi	
1-bosqich. Mavzuga kirish (10 daqiqa)	<i>Salomlashish, auditoriyani o'ziga qaratish va tartib o'rnatish, davomatni aniqlash. (3 daqiqa)</i> 1.1. O'tilgan mavzu yuzasidan tezkor savollar berish orqali talabalarning o'tilgan mavzu yuzasidan fikrlari aniqlanadi. (7daqiqa)	1.1. Savollarga tezkor javob berishadi.
2. Asosiy bosqich (140 daqiqa)	2.1. Avvalgi chizilgan natyurmortni dekorativ ko'rinishda tasvirlashni o'rganish va tahlil qilish bo'yicha savol-javob o'tkazib, tushunchalar konkretlashtiriladi. (5 daqiqa) 2.2. Avvalgi chizilgan natyurmortni dekorativ ko'rinishda tasvirlashni o'rganish. (20 daqiqa) Mashg'ulot davomida talabalarga muammoli savollar berib boriladi. 2.3. Avvalgi chizilgan natyurmortni dekorativ ko'rinishda tasvirlashni amalda bajarish yo'llari o'rgatiladi. (120 daqiqa) 2.4. talabalar ishini kuzatib kerakli maslahatlar berib boradi	2.1. Tinglaydilar, yozadilar. 2.2. Savolga erkin fikr bildiradilar. 2.3. Mashq bajarishadi. 2.4. Amaliy ish bajarishadi.
3. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1. Mavzuni umumlashtiradi va umumiy xulosalar yasaydi. Talabalar diqqatini mavzuning asosiy tomonlariga qaratadi. (8 daqiqa) 3.2. Mustaqil ishlashlari uchun nazorat savollariga javob tayyorlab kelish vazifasini beradi (2daqiqa)	Tinglaydilar Vazifani yozib oladilar.

Nazorat turlari va baholash mezonlari.

- qo'yilmani ishlashda talabalarga alohida maslahatlar berish.
- mashg'ulot jarayonida uyga vazifalarni tekshirish. (uy ro'zg'or buyumlari qoralamalari)
- bajarilgan ishlarning muhokamasi, yakuniy ko'rik. Har bir natyurmort qo'yilmasi bo'yicha fikrlar bildirish.
- mashg'ulot so'ngida belgilangan ballar qo'yib chiqiladi.
- semestr oxirida talabalar ishlari auditoriyaga yoyib qo'yiladi. Ko'rikda 3-5 kishidan iborat komissiya talabalarga umumiy ballarni qo'yib chiqishadi.

Baholash mezonlari

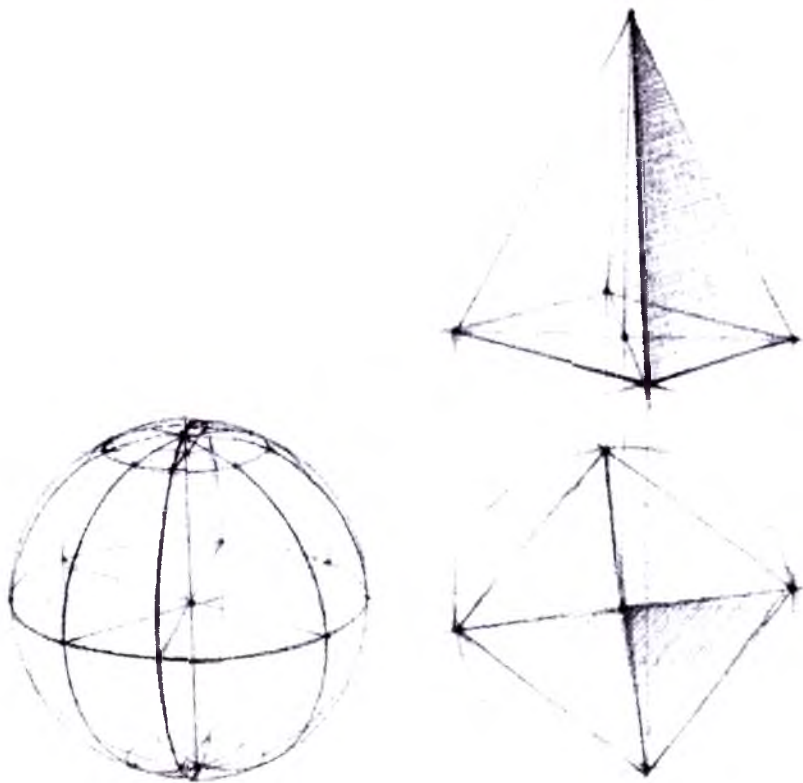
№	Ko'rsatkichlar	Ball	Baho
1.	Tasvirni qog'ozda to'g'ri joylashtirish, konstruktiv qurish, shakl, hajm, soya-yorug', tus nisbatlarini to'g'ri topish. Chiziqli va fazoviy perspektivani to'g'ri ifodalash. Tasvirning naturaga o'xshashligini ta'minlash, ishning tugallanganligi. O'tilgan mavzularni nazariy gapirib, mazmunini to'liq yoritib berish. Ijodiy fikrlay olish, mustaqil mushohada yuritish, mohiyatini tushunish, bilish, tasavvurga ega bo'lish. Olgan bilimlarini amaliy bajara olish, hulosa va qaror qabul qilish.	86-100	“5” a'lo
2.	Tasvirni qog'ozda to'g'ri joylashtirish, konstruktiv qurish, shakl, hajm, soya-yorug', tus nisbatlarini to'g'ri topishda. Chiziqli va fazoviy perspektivani to'g'ri ifodalash. Tasvirning naturaga o'xshashligini ta'minlashda, ishning tugallanishidagi engil xatolar. Mavzular mazmunini nazariy va amaliy yoritib berish, mustaqil mushohada yurita olish, mohiyatini tushunish, bilish, aytib berish, tasavvurga ega bo'lish.	71-85	“4” yaxshi
3.	Amaliy ishdagi o'rtacha kamchiliklarga yo'l qo'yilganligi. Dars mavzularini o'rtacha tushunish va amaliy bajarish.	55-70	“3” qoniqarli
4.	Amaliy ishdagi qo'pol xatolarga yo'l qo'yish. O'tilgan mavzular bo'yicha aniq tassavurga ega emaslik. Innovatsion texnologiyalarni bilmaslik.	0-54	“2” qoniqarsiz

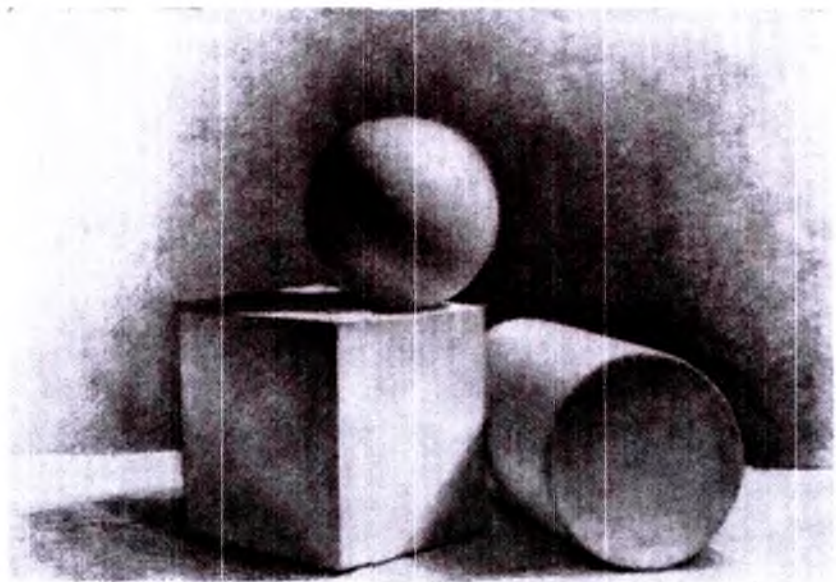
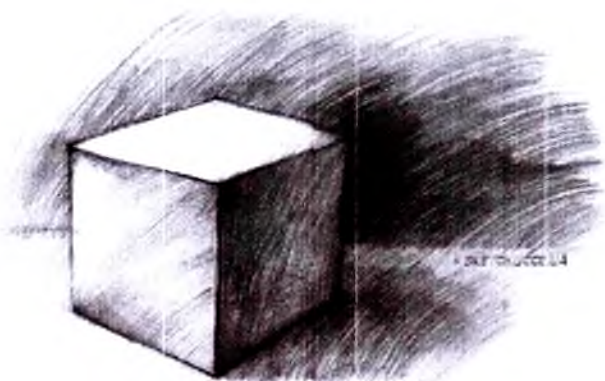
Nazorat turi	Nazorat shakllari	Har bir nazorat uchun belgilangan maksimal ball	Nazorat soni	Nazorat shakllari bo'yicha belgilangan maksimal ball
Joriy nazorat	1. Amaliy ish	10	1	10
	2. Amaliy ish	15	4	60
	Jami:	70	5	70
Yakuniy nazorat	1. Amaliy ish	30	1	30
	Jami:	30	1	30
	Jami:	100	6	100

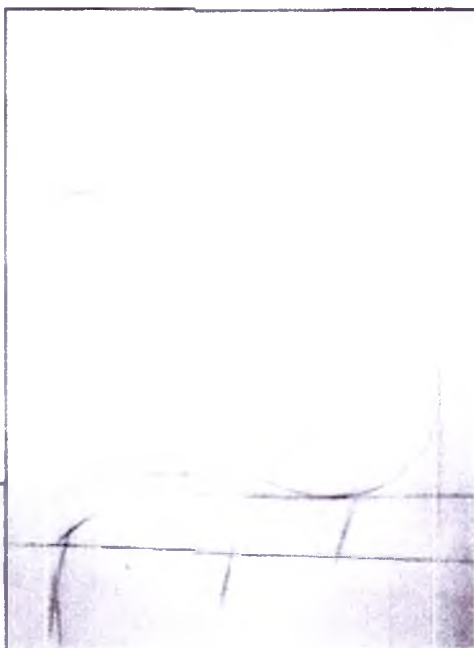
Yakuniy nazorat uchun ijobiy baho olish shartlari

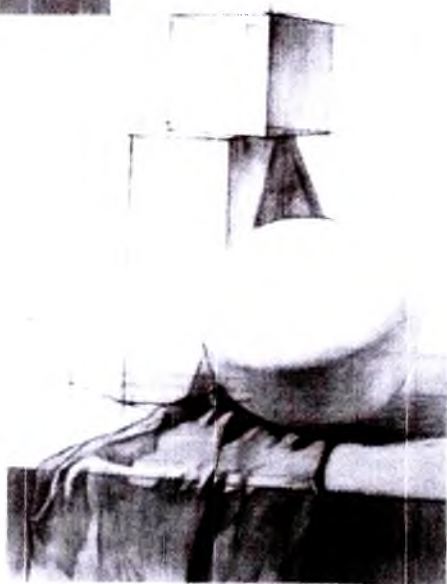
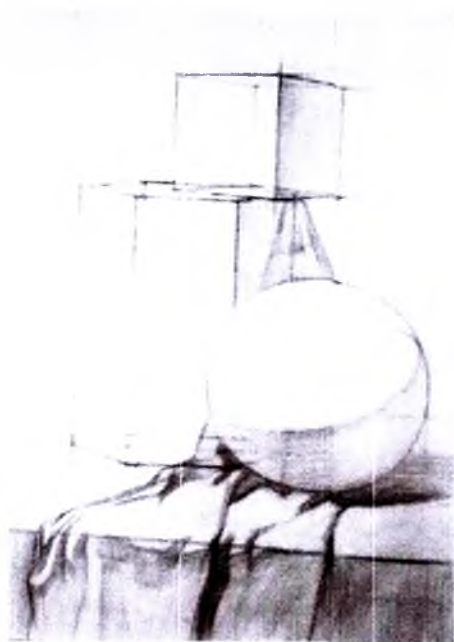
Yakuniy ko'rikda talabalar semestrda bajarilgan barcha mavzular bo'yicha ishlari, shu bilan birgalikda mashg'ulotdan tashqari paytlarda bajargan qo'shimcha ishlar, qoralamalarni qo'yishlari kerak. Yakuniy nazoratda talabalarning mashg'ulotlardagi faolligi, bajarilgan ishning soni va sifatini, har bir mavzu bo'yicha bajarilgan to'plagan ballari hisobga olinadi. Semestrda ishlangan ishlarning to'liqligi, qo'yilgan vazifa talablariga mosligi, to'g'ri va o'z vaqtida bajarilganligi hisobga olinib ballar qo'yiladi. Ish qog'oz sathiga to'g'ri joylashtirilgan, konstruktiv qurilgan bo'lishi lozim. Vazifada chiziqlar va fazoviy perspektiva, buyumlarning o'ziga xosligi, tus ishlanmalarni to'g'ri ifodalangan bo'lishi kerak. Asosiy ishlar chetiga ramkalar qilinadi.

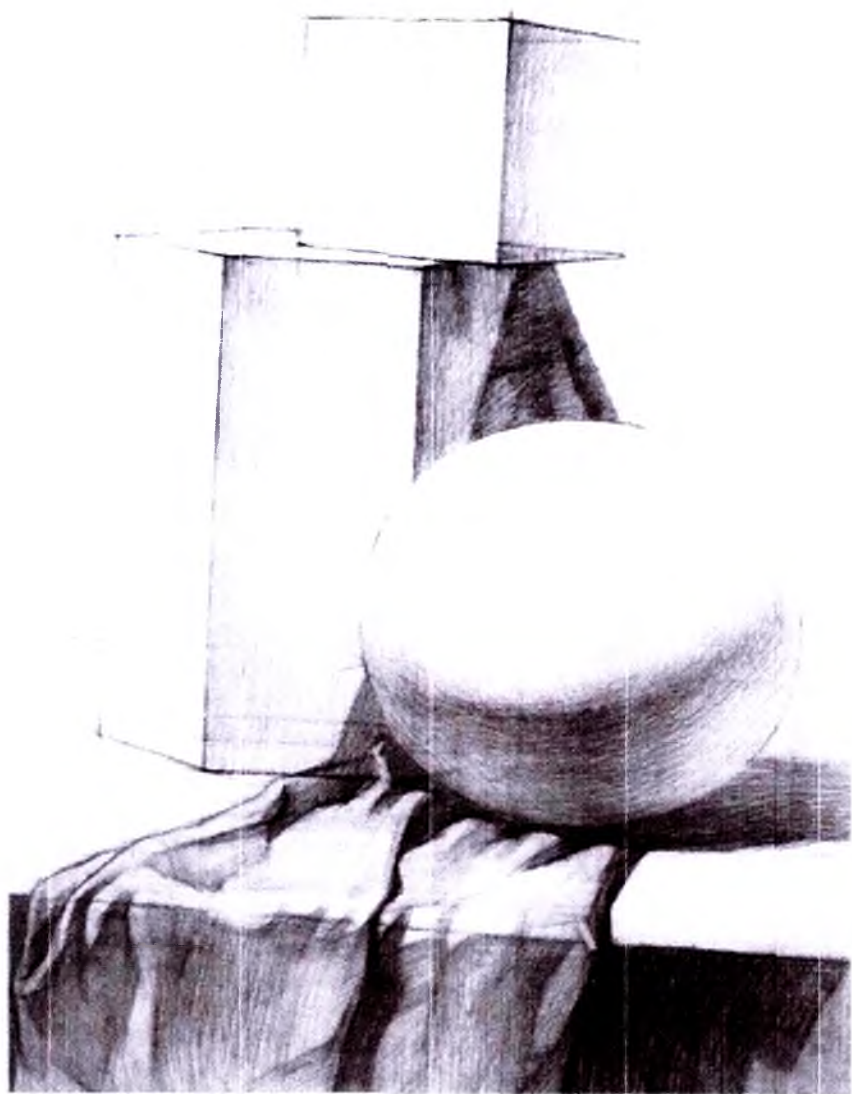
Illyustratsiyalar.

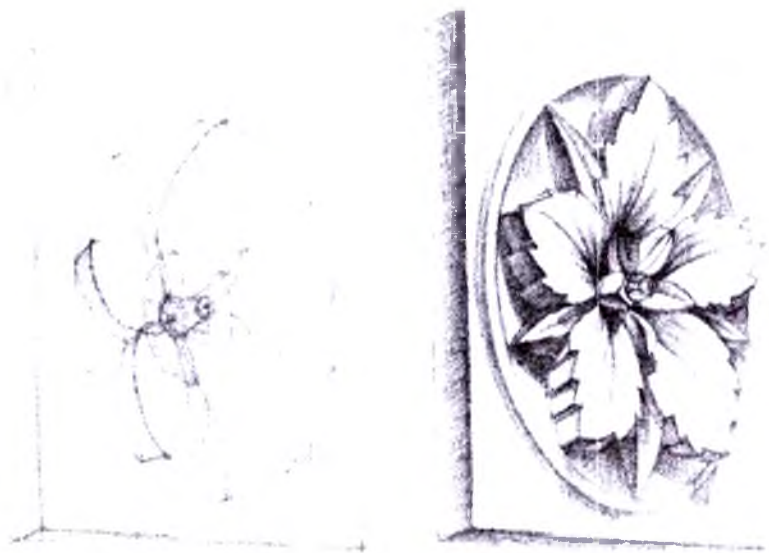

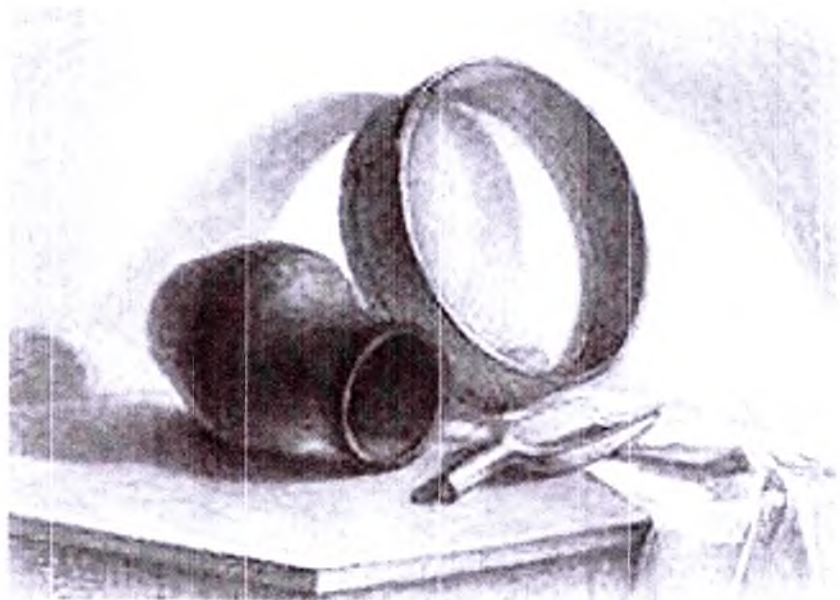

Mavzularga oid savollar

1. Tasvirni qog'ozda ishlashda qaysi amal birinchi bajariladi?
2. Kub rasmini chizishda aavval qaysi joyidan boshlab chiziladi?
3. Vertikal chiziq – bu...?
4. Ufq chizig'i – bu...?
5. Chiziqli va fazoviy perspektivaning farqi nimada?
6. Drapirovka burmalari necha turga bo'linadi?
7. Shtrixlarni bajarishda qanday qoidalarga rioya qilish kerak?
8. Qoralama va qalamchizgilarning farqini ayting?
9. Asaming qanday nusxalaridan nusxa ko'chirish muhim?
10. Chizmatasvirda asosan qanday nisbatlardan foydalaniladi?
11. O'quv mashg'ulotlarida buyumlar qanday o'lchamda tasvirlangani ma'qul?
12. Buyumlar yoritilishi natijasida qanday yorug'–soyalar hosil bo'ladi?
13. Chizmasvirda hajmni ifodalash qanday usulda bajariladi?
14. Chizish uchun qanday qog'oz turlari mavjud?
15. Chizmatasvirni bajarishda qanday qoidalarga rioya qilinadi?
16. O'ylangan kompozitsiya uchun eskizni qanday o'lchamda ishlagan ma'qul?
17. Shtrixlar chizmatasvirda qanday ahamiyatga ega?
18. Chizish uchun qanday tasvirlash ashyolaridan foydalaniladi?
19. Qalamning xususiyatlari va ishlatilish usullarini ayting?
20. Tasvir qoralamasi qanday bajariladi?
21. Fazoviylik xususiyatini ifodalash uchun chiziqlardan qanday foydalanish kerak?
22. Sangina va sousning xususiyatlari va ishlatilish usullarini ayting?
23. Natyurmort kompozitsiyasida yaqin (oldingi plan) va nisbatan uzoq (orqa plan) masofada joylashgan buyumlar qanday tasvirlanadi?
24. Chizmatasvir bajarishning qanday bosqichlariga rioya qilinadi?
25. Sangina va sousning xususiyatlari va ishlatilish usullarini ayting?
26. Dekorativ natyurmort naturadan qarab bajarilgan ishdan qaysi jihatlari bilan farq qiladi?
27. Kompozitsiyada muvozanatning ahamiyati qanday?
28. Natyurmortni tasvirlashda undagi alohida buyumlarning ahamiyati qanday?

Adabiyotlar:

1. B.B. Boymetov. "Chizmatasvir" (darslik) Musiqa nashriyoti, Toshkent 2006B.
2. B.B. Boymetov. "Chizmatasvir asoslari" (o'quv qo'llanma), Toshkent 2001
3. B. Tojiev, N. Isaxojaeva. "Chizmatasvir, rangtasvir va kompozitsiya asoslari". (O'quv metodik qo'llanma) TDPU. Toshkent-2011.
4. B.B. Boymetov, S.F. Abdirasilov. "Chizmatasvir" O'rta maxsus KXX uchun o'quv qo'llanma, Toshkent 2004
5. Tojiev, H.E. Sultanov. "Qalamtasvir" (manzara ishlash). TDPU, Toshkent 2014
6. B.B. Boymetov. "Chizmatasvir asoslari" (o'quv qo'llanma), Toshkent 1997
7. N. Ten "Gips modellarning rasmi". T., "o'qituvchi", 1994
8. B.T. Tojiev. "Chizmatasvir asoslarini o'rganish, T., 1994"
9. R. Rajabov, H. Sultanov. Tasviriy san'at fanini o'qitish metodikasi. (o'quv qo'llanma) Toshkent 2008.
10. Kirser Yu.M. Risunok i jivopis. M., 2000.
11. Rostovsev N.N. Akademicheskij risunok. M.: Prosvetnenie, 1995
12. Boymetov B. "Portret qalamtasviri". O'quv qo'llanma. Nizomiy nomidagi TDPU- Toshkent, 2002.
13. B.Boymetov, S. Abdirasilov, Chizmatasvir,-T., "G'ofur G'ulom nomidagi nashriyot-manbaa ijodiy uyi". 2004.
14. Boymetov B. "Qalamtasvir". Darslik 1-qism. "Musiqa nashriyoti"- Toshkent, 2006.
15. Tojiev B. "Qalamtasvir asoslarini o'rganish". - Toshkent, 2011.

Glosariy

Abris – nusxa ko‘chirish usulida bajarilgan tasvirlanayotgan shaklning chiziqli ko‘rinishi, surat konturi.

Aksonometriya – perspektiv tasvirlash usuli turlaridan biri, shakl, tekislikni uch tomonlama tasvirlash usuli.

Aksent – tasvirlanayotgan gavda, yuz, shakl bo‘laklarini tomashabin e‘tiborini jalb qilish maqsadida rangda, chiziqlarda va tushlash usuli bilan bo‘rttirib ko‘rsatish.

Alfresko – devoriy rasm ishlash usullaridan bir turi (bu usul devoriy

Bosqichma-bosqichlik – rasm chizishni nisbiy tarzda ketma ketlik asosida olib borish.

Voqeband kompozitsiya – mavzuga asoslangan voqelikni aks ettiruvchi tasvir, kompozitsiya, asar.

Detallashtirish – tasvirning har bir detalini maydalab ishlash.

Dinamik – harakatdagi, tez o‘zgaruvchan (holat).

Yorug‘lik – buyum yuza qismining eng ko‘p yoritilgan qismi; yorug‘ soya bo‘lagi. **Yorug‘-soya** – shakldagi eng och va eng to‘q joylar, tasvirning kompozitsion qurish va narsaning o‘zaro mutanosiblik xususiyatlarini ifodalash vositasi.

Janr – tasviriy san‘at nazariyasida qo‘llanadigan tasviriy san‘at va adabiyot sohasiga tegishli atama. Tasviriy san‘atda manzara, tabiat ko‘rinishlarini aks ettiradigan rasmlarni manzara janriga oid rasmlar deyiladi. Shuningdek portret, natyurmort janrlari...

Kartina tekisligi – tasvir chizilayotgan sath, mato, polotno, qog‘oz yuzasi.

Kompozitsiya – (latin. “compositio” – tuzilish, qurilish) badiiy asardagi obrazlar va badiiy vositalarning muayyan g‘oyaviy maqsadga xizmat qiladigan tartibda joylashishi va ularning muvofiqligi

Kompozitsiya qurilishi – kartina yoki qog‘oz tekisligida uning o‘lchami, hajmi, formatiga muvofiq joylashtirish, kompozitsiya markaziy o‘qini aniqlash va unga nisbatan tasvirning ikkinchi darajali bo‘laklarini bo‘ysundirish, guruhlash va tasvirning barcha qismlarini asosiyga nisbatan bo‘yundirib yaxlit birlashtirish, asarning nafis yaxlitligi. Naturadan ishlaganda tasvir mavzusini izlash, tasvirlanayotgan narsalar ni saralash va qo‘yib chiqish, qiyofachining harakat holatini maqsadga muvofiq tarzda to‘g‘ri tashkil etish. Tasvirning eng jozibali tus echimini topish, masshtablarning va nisbatlarining o‘zaro mosligi bilan bog‘liq bo‘lgan uzoq jarayon bo‘lgan tasvirning perspektiv qurishning eng ma‘qul holatini topish uchun izlanish.

Kontrastlik – qarama qarshilik, zidma zidlik, ranglarning o‘zaro qarama qarshiligi. Bir rangning yonida ikkinchi rangning yanada yorqinroq, jozibaliroq ko‘rinishi. Masalan: Yashil rangning oldida qizil rang yanada jozibali, chiroyliroq ko‘rinadi va hakoza...

Konstruktiv shakl – tasvirning alohida va yaxlit ko‘rinishlari nisbatlarining o‘zaro mutanosibligida ko‘rinadigan; narsa shakli qismlarining nisbatlari, ularning bir biriga mosligi, mohiyati, har qanday shakl tuzilishi ning o‘ziga xos jihatlari.

Koordinat – ma‘lum masofalarda belgilab olingan, o‘lchami aniqlangan joylar, nuqtalar. (tasvirdagi)

Mutanosiblik (garmoniya) – tasvir ob‘ekti yoki tasvirning turli qismlarining (o‘lcham, rang tuzilhatidan) o‘zaro blg‘lanib, go‘zallik me‘zoniga mos bo‘lishi.

Muvozanat – o‘quv natyurmorti yoki kompozitsiya, tasvirining qismlari, ranglar, o‘lcham, shaklning o‘zaro mos kelishi, sath og‘irligi mutanosibligi.

Perpendikulyar – gorizantal tekislikka nisbatan tik chiziq.

Plastik echim – Chizmatasvir, rangtasvir, haykaltaroshlik asarlarida shakl jozibadorligi

Plan – tasviriy san’atda: tasvirlash mashtabi, tasvirdagi buyumlarning joylashish o‘rni.

Rakurs (Frans. Raccourci – qisqarish) – tasviriy san’atda: narsaning uzoqdagi qismlarini qisqartirib, kichraytirib tasvirlash. Tasvirlanayotgan shaklning perspektiv qisqarishi.

Ritm – tasvirlanayotgan shaklning bir xil ketma-ketlikdaligi qaytarilishi; tasvirning kompozitsion qurilishi vositasi.

Safit – naturani yoritish uchun maxsus chiroq

Siluet – XVII asr fransuz arbobi nomidan kelib chiqqan. Kishi, g‘ayvon, qush, narsalarning soyaga o‘xshatib bir rangda ishlangan tasviri. Tasvir sidirg‘a rangdagi qog‘ozni kesib ishlab, boshqa rangdagi qog‘oz yoki materialga yopishtirilishi ham mumkin. Grafika texnikasining bu turi qadimdan Xitoyda, Yaponiya va boshqa sharq mamlakatlarida, asrdan boshlab esa Evropada rivojlangan. Keng ma‘noda narsa, bino turi shakllarining xarakterli ko‘rinishidir.

Simmetrik – narsa yoki tasvir ikki qismining bir biriga aynan o‘xshashligi, mutanosibligi (muvozanatda ekanligi).

Skalpel – qalam tarashlash uchun tig‘larini almashtirib turish mumkin bo‘lgan maxsus pichoqcha.

Soya – naturaning yorug‘lik tushmagan qismi.

Statik – harakatsiz turg‘un holat.

Stilizatsiya – tabiatdan olingan murakkab shaklni, soddalashtirib ifoda etish (bezak ko‘rinishiga) yo‘li.

Syujet – (fransuzcha – buyum, narsa, harakat), tasviriy san‘atda tasvirlangan buyum yoki voqea tushuniladi, Hayotiy voqea, lavha, harakat.

Tasvir yaxlitligi – alohida qismlarning umumiyga, ikkinchi darajadagi narsalarning asosiya bo‘ysunishi, barcha qismlarning o‘zaro mutanosibligi, bajarish usullarining bir xilligi.

Taqqoslash – suratdagi o‘zaro yorug‘ soya, tus, shakl va hajm nisbatlarni aniqlash usuli.

Tugallanganlik – rassom tomonidan uzoq vaqt ishlangan Chizmatasvirni har bir bo‘laklarining yaxlitligiga erishish, umumlashtirish qisqa qilib aytganda maqsad qilib qo‘yilgan vazifani uzil-kesil tugallash.

Tus – narsaning rang hamda tusining och-to‘qlik darajasini bildiruvchi tushuncha.

Fazoviy perspektiva – yorug‘lik va havo ta‘sirida kuzatuvchi hamda kuzatilayotgan ko‘rinish orasidagi tasvirlanayotgan narsalar ko‘rinishi va ranglarning o‘zgarishi hodisasi.

Fas – old ko‘rinish, yuz, chehra. har bir narsaning to‘rt tomondan ko‘rinishi bor: Old ko‘rinishi, ikki yoni, tepa va tagi.

Yarim soya – yorug‘ soyaning elementlaridan biri, buyum sirtining yorug‘lik bilan to‘q soya orasidagi qismi

Shu'la – tasvirlanayotgan yoritilgan buyum sirtining nur tushib turgan eng yorug' joyi, buyum shakli yuzasida eng yorug' bo'lagi.

Hajm – narsaning uch o'lchamda (fazoviy bo'lib) bo'rtib ko'rinayotgan shakl-shamoyili.

Mundarija

Kirish	4
Tasvirlashning asosiy qonun-qoidalari	5
Chizmatasvirni bosqichlarda ishlash.....	6
Kurs mazmuni	9
Laboratoriya mashg'ulotlarini bajarishning asosiy usullari	10
1- laboratoriya ishi. Kub rasmini chizish	12
2- laboratoriya ishi. Geometrik jismlarning qoralamalari	16
3- laboratoriya ishi. Geometrik jismlardan tuzilgan kompozitsiyani tasavvurdan ishlash	22
4- laboratoriya ishi. Geometrik jismlardan tuzilgan natyurmort chizmatasviri	27
5- laboratoriya ishi. Drapiroverka chizmatasvirini ishlash	30
6- laboratoriya ishi. Drapiroverka burmalarini yumshoq tasvirlash vositalarida ishlash	33
7- laboratoriya ishi . Gipsli vaza chizmatasviri	36
8- laboratoriya ishi. Gipsli rozetka chizmatasviri	39
9- laboratoriya ishi. Uy-ro'zg'or buyumlaridan tashkil topgan natyurmort chizmatasviri	44
10- laboratoriya ishi. Avvalgi chizilgan natyurmortni dekorativ ko'rinishda tasvirlash	47
Nazorat turlari va baholash mezonlari	49
Illyustratsiyalar	51
Mavzularga oid savollar.....	61
Adabiyotlar.....	62
Glosariy	63
Mundarija.....	66

Содержание

Введение	4
Основные законы рисунка	5
Этапы выполнения рисунка	6
Содержание курса	9
Основные методы лабораторных работ	10
1-лабораторная работа. Рисование куба	12
2-лабораторная работа. Наброски геометрических тел	16
3-лабораторная работа. Рисование по воображению композиции составленных геометрических тел	22
4-лабораторная работа. Рисование натюрморта из геометрических тел ...	27
5-лабораторная работа. Рисование драпировки	30
6-лабораторная работа. Рисование драпировки с графическими материалами	33
7-лабораторная работа. Рисование вазы	36
8-лабораторная работа. Рисование розетки	39
9-лабораторная работа. Рисование натюрморта из бытовых предметов	44
10-лабораторная работа. Декоративный рисунок натюрморта	47
Критерии оценки	49
Иллюстрации	51
Использованная литература	62
Термины	63
Содержание	67

Contents

Introduction.....	4
The Main laws drawing	5
Stages execution drawing	6
Contenteses of the course	9
Main methods of the laboratory work	10
1-laboratory work. Drawing cuba.....	12
2-laboratory work. Sketch geometric tel	16
3-laboratory work. Drawing on imagination of the compositions formed geometric tel	22
4-laboratory work. Drawing the still life from geometric tel	27
5-laboratory work. Drawing the drapes	30
6-laboratory work. Drawing the drapes in graphic material	33
7-laboratory work. Drawing the vase	36
8-laboratory work. Drawing the wall-plug	39
9-laboratory work. Drawing the still life from home subject	44
10-laboratory work. The Decorative drawings of the still life	47
Criteria of the estimation	49
Illustrations	51
Used literature	62
Terms	63
Contenteses	68

Adadi 50 nusxa. Hajmi 4,25 b/t. Bichimi 60x84 ¹/₁₆
«Times New Roman» garniturası. Ofset usulida bosildi.
Nizomiy nomidagi TDPU bosmaxonasida nashr qilindi.
Toshkent, Yusuf Xos Hojib 103.